

**AYLIK
DERGİ**

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL: 1 CİLT: 1 SAYI: 2 OCAK- ŞUBAT 2018

**Sencer Karacalıoğlu
Ömer Demircan
Okan Baba
Süreyya Ülker
Nuray Gök Aksamaz
Fügen Kıvılcımer
İnci Ponat
Yıldız Tümerden
Kaim Elban
Turgut Acar
Türkay Korkmaz
Yılmaz Çongar
Hikmet Kurter**

Mustafa Öneş

YTDD

İÇİNDEKİLER

Sencer Karacalıoğlu , Mustafa Öneş'i Yitireli Bir Yıl Olmuş /s.1 - 3	
Ömer Demircan , Ölçüsüz tutarsız Türkçe açıklamalar /4 - 10	
Okan Baba , Her şiir Ben üzerine /10-12	
Süreyya Ülker , Hekimlik dilimizdeki İtalyanca alıntılar /12-18	
Nuray Gök Aksamaz, Gelecek İnsansız Olmasın /18-21	
Fügen Kıvılcımer , İntihar /21-24	
İnci Ponat , Demirtaş Ceyhun /24-32	
Kaim Elban , Sait Faik Abasıyanık /32-38	
Yıldız Tümerdem, Ah Sevdiğim Güzel İstanbul /38-41	
Turgut Acar , Adı İlhami /42-45	
Türkay Korkmaz, Kaygı, Tasa /45-48	
Yılmaz Çongar , Kuleli Askeri Lisesi /48-51	
Hikmet Kurter , Akbulut /51-54	
Kitap Damlaları/ /54-	

MUSTAFA ÖNEŞ’İ YİTİRELİ BİR YIL OLMUŞ

SENCER KARACALIOĞLU

Babamın Resmi

Odamin duvarında asılı

Rahmetli babamın resmi,

Yalnızlığima bakar durur

Gözleri yaslı.

(...)

Varlık Yıllığı(Yeni Şiirler, Varlık Yayınları, 1959)

Kayıtlara 19.Ocak.2017 günü öldüğü yazılan Mustafa Öneş, 02.10.1935, Giresun doğumlu. Babası Mahmut Zarif, Babamın Resmi şiirinin 5.kıtasında anlattığına göre: “Az maaşlı emekli idi...”Annesi Fatma Zehra ise ev kadını. İlk ve Orta Okulu Giresun’da, Liseyi ise Erzurum Lisesinde okuyan M. Öneş, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümünü bitirmiştir.

Şair, Şiir Tarihçisi, Yazın Eleştirmeni olan Öneş, bu niteliklerinin yanı sıra benim için, kendi cehennemini içinde taşıyan, dürüst, iyi bir insan, iyi bir arkadaş, iyi bir dosttu. Sevenlerince 27.Ocak.2017 Cuma günü, Feriköy Mezarlığında, Anneciğinin yanında toprağa verildi.

İlk şiirlerinin 1958 yılında Varlık Dergisinde yayınlanmasından sonra, Yelken, Alan 67, Soyut, Papirüs, Felsefe Dergisi gibi dergilerde de, şiirlerini yayınlamayı sürdüren Mustafa Öneş, kendisini öncelikle şair olarak göürdü. Şiirden kopuşunun nedenini, 1980’ de yazın dışı bir kuruluştaki işe başlamasında gören Öneş, “ Emekli oluncaya değin, ağır koşullar altında aşağı yukarı on yıl süren bu çalışmanın, onu yalnızca şiirden değil eleştirden de kopardığını, 1990 yılının başında emekliliği elde edince de, şiiri bıraktığı yerde bulamadığını, eleştirinin ise daha vefalı olduğunu söyler.”(1)

1966 yılı, Mustafa Öneş’ in yaşamında yeni bir atılım yılı olmuş, Yeni Derginin düzenlediği Eleştiri Yarışmasını kazanması, Onu eleştiriye yöneltmiştir. Yeni Dergi Eleştiri Yarışması(1966), Yargıcılar Kurulu Bildirisine göre: “yarışmaya 12 yazı gönderilmiş, Dokuzu inceleme, üçü eleştirel makale niteliğinde olan bu yazılar, Yargıcılar Kurulu üyelerince ayrı ayrı okunup değerlendirilip yapılan ilk oturumda önce oybirliğiyle şu yazılar ayrıldı:

1-Mahir Aksakal – Bir Mutlu Azınlık Ozanı : Behçet Necatigil.

2-Mehmet Doğan – Orhan Veli’de Fikir Örgüsü.

(2)

3-İsmet Esra – Islak Karanlığı Bir Uzun Yankının

4-Mustafa Öneş – Nazım Hikmet Şiiri

5-Yüsel Pazarkaya – Orhan Veli Kanık : Sözlüğü, Sanatı ve Yeniliği.

6-Talayhan Soytürk – Edip Cansever

7- Muzaffer Uyguner – Cahit Külebi ve Şiirinin Bazı Özellikleri.

...Mehmet Doğan'ın 'Orhan Veli'de Fikir Örgüsü'

adlı yazısı en tutarlı ve derli toplu inceleme oluşuyla,

Mustafa Öneş' in 'Nazım Hikmet'in Şiiri'

Adlı incelemesi de (aceleye gelmiş olmasına rağmen) yazarının şiire yaklaşışındaki duyarlık ve anlayış gücüyle yarışmada derece alabilecek yazılar olarak seçildiler. Bu iki yazının Yargıcılar Kurulu üyelerince yeniden okunmasına ve son seçim için ikinci bir oturum yapılmasına karar verildi...

Yargıcılar Kurulu Mustafa Öneş'in aceleye gelmişliği açıkça belli olan (Üstelik <<öz>> ya da <<içerik>> yerine <<konu>> sözcüğünü kullanmak gibi, <<Platoncu bir ülkü>> demek gibi irkiltici yanımları da bulunan) <<Nazım Hikmet'in Şiiri>> adlı incelemesini, yazarın eleştiriye yatkınlığını göz önünde tutarak değerlendirme eğiliminde birleştirdi ve Mehmet Doğan'ın derli toplu incelemesiyle ödülü paylaşmasını uygun gördü. Berna Moran, Asım Bezirci, Memet Fuat."

Mustafa Öneş bu yarışmaya son anda katıldığını ve eve üç gün kapanarak yarışma metnini yazdığını söylemiştir.

Yarışma sonuçlarının açıklamasından sonra, Öneş'in kimliğine bir de eleştirmenlik eklenmiştir.

Mustafa Öneş'e göre: "Türkiye'de ardına takılacağınız bir eleştiri geleneği yok. Suut Kemal Yetkin, Hüseyin Cöntürk gibi yazarların, geçmiş dönemlerde bu eksikliği Fransa, İngiltere, Amerika gibi ülkelerden 'dışalım' yoluyla gidermeye çalıştıklarını görüyoruz. Onların çabaları, eleştirel konular üzerine düşünenlerin çevresini genişletmekte yararlı olmuştur belki. Ama, yabancı düşünürlerden aktarılmış eleştiri yöntemleri, uyarlamaya kalkıştığınızda yerli yapıtların üzerinde bedene iyi oturmamış giysiler gibi durmaktadır. Ayrıca, belirli bir yöntemin sınırları arasında kalarak eleştiri yapılabileceğini sanmıyorum. Her yapıt içinde kendi eleştiri yöntemlerini de barındırır. Bunları bulup uygulamak eleştirmenin görevleri arasındadır...Başka türlü söylersek, eleştiri geleneğinin kaynakları yapıtların içeriğinde gizlidir. Kendisini anımsayıp ortaya çıkaracak eleştirmenleri bekler...

(3)

“Bir gün Yeni Dergi’de otururken Behçet Necatigil bana dönüp, her zamanki inceliğiyle, ‘siz şairlere bir şeyler öğretiyorsunuz.’ demişti. Neler öğrettiğimi sormadım. Bu söz yeterdi.”

Edip Cansever’de yeni bir dönemin eşiğine adım attığında telefon edip, ‘Reis sana, bazı şiirler göstereceğim, görüşünü öğrenmek istiyorum, تنها bir meyhanede buluşalım ‘ derdi. ...salaş yerleri seçerdim...Şiire yaklaşım yöntemimin adını 1967 yılında Memet Fuat koymuş, Batı’da buna ‘yakın çalışma’ dediklerini söylemişti. Şiire yapışmış gibi gidiyordum. Yargılarımsa sezgi ağırlıklıydı. Bugün de biraz geliştirilmiş olarak aynı yöntemi sürdürüyorum... Yaklaşım biçimi herkese göre değişebilir.” (2)

Mustafa Öneş’le ilgili söylenecek çok şey var... İleriki sayılarımızda onunla ilgili incelemelerimizi sizlerle paylaşacağız. Işıklar içerisinde yatsın, Tanrı rahmet eylesin. Bu yazının noktasını Öneş koysun:

ÖLÜNÜN SESLENİŞİ

Sağken yeğın yürüdüm,

Tez vardım sonuca;

Siz geride bıraktıklarım,

Denk atın adımlarınızı

Tümünüz sever yaşamayı

Biliyorum

Ben de geçtim o sokaklardan.

Ben de sevdalık çektim,

Hovardalık yaptım

Gece yaralarına dek sokaklarda

İçimi kadehlere boşalttım.

Aranızda dolaşırken,

Kaç kez değdi elleriniz, ellerime;

Ama şimdi görseniz

Korkarsınız.

(4)

Karanlık bir çukurdayım;

Gecem, gündüzüm yok,

Uyuduğumu sanmayın.

Sizi düşünüyorum,

Denk atın adımlarınızı,

Tümünüz sever yaşamayı.

Mustafa Öneş (Varlık Dergisi, 15.Ağustos.1961)

1-2 Mehmet Çakır, Cumhuriyet Kitap, 1.Mart.2007

=====

ÖLÇÜSÜZ ,TUTARSIZ TÜRKÇE AÇIKLAMALARI

Prof. Dr. Ömer Demircan

A. Ekler üzerine

Türkçe, kökleri, ekleri tek-heceli bir dildir. Hece-altı ek biçimleri koruma sesleriyle hecelemeye uydurulur. Neredeyse bütün dizimsel işlevler eklere yüklenmiştir; bilgileme ayrımları da konumlama ile ezgilemeye koşudur. Ancak, kitaplara, öğretime yansıyan dilbilgisi açıklamaları Batı dillerinden “çeviri” olduğu için, Türkçe yapılanma çoğunlukla yazım ile uyuşmaz. Birkaç çelişki sunmadan önce, bugüne göre eklerin, “eşzamanlı / dizgesel” olarak, kökler ile sözcüklerden nasıl ayrıldığının belirtilmesi gerekir.

1. Türkçe ekler: i) “bağımlı” birimlerdir, sözel-birim ardına dizilirler. ii) Az sayıda tek-biçimli ekler dışında hepsinin değişik sayıda “uyumsal” sesletim biçimleri vardır; iii) Türlü dizimsel işlemlerle sonradan eklenen az sayıda ek-birim tek-sesletimli kalmışsa da, kimi vurgusuz ekler katıldığı birimden ayrı yazılır. Ayrı-yazım, kolay öğrenme, doğru algılamaya bağlı bir yazım kararıdır; işlev ayrılığını açıkça belirtmek, okumayı kolaylaştırmak içindir; birimlerin birer ek olmadığını göstermez.

Örneğin “tümce-bağımlılaştırıcı -ki” (öyle yoruldum ki, ...) “kim”den ses-düşümü ve vurgusuzluk (kim > -ki + vurgusuzluk > -ki) işlemleri ile türemiş izlenimi verir. “Her ek başlangıçta bir kök, ya da sözcüktür” denemez. Çünkü, “koruma ses”li eklerin tabanı hece-altı biçime dayanır. Öncesinde o biçimin bir sözcük olduğu nasıl kanıtlanır! Her ekin biçimbirimsel tek yazımı olur. Sesel bağlama göre: /-mı, -mi, -mu, -mü/ sesletimli “soru-eki -mı”, biçiminde; /-da, -de, -ta, -te/ sesletimli, “eşleme + odaklama + yinelenen içerik

düşümü + vurgusuzluk” ayrımlarına bağlı odaklama eki “-D” biçiminde yazılır. “Ona da bağırsan ä = Ona da bağırsan yâ” içindeki vurgusuz “-yâ” da bir ektir. /y/ sesi, seçimli olarak kullanılan bir “koruma-sesi” işlevini görür.

Dil Derneği’nin aylık yayın organı “Çağdaş Türk Dili” (sayı 357, Kasım 2017, 618-626) içinde Gökhan Adalı’nın: “Çoğul ekinin gereksiz kullanıldığı savıyla oluşan bir eleştirinin düşündürdükleri” başlıklı bir yazısı yayınlanmış. Sayfa 618’de: “85. Dil Bayramı Onur Ödülleri”nden birini alan Sayın Ahmet Say bey konuşmasında: “Dil Derneği Başkanı’nın biraz önceki konuşmasında ‘bizler’ dediğini, ‘biz, siz’ sözcüklerinin çokluk anlattığını, bunlara çoğul eki getirmenin yanlış olduğunu bilmeyen Dil Derneği Başkanı’nı eleştirdiğini söyledi. ...” bilgisi yer alıyor. Sayın Say gördüğüne göre, göremediğini düzeltmiş; alandışı yargısı yanlıştır. Türkçeyi bilinçaltı dilyetisine göre kullanmak başka, onu bilinçüstüne çıkarıp doğru ölçülerle doğru açıklama yapmak başkadır.

Dokuz sayfa tutan yazı, Türkçe işlem açıklanmadan bitiyor. En sonda Say’dan: “Bizler, halkımızın bilinçlenmesini baltalayan böylesi bir kültür siyasasına karşı ...” alıntısı da var. Oradaki “bizler” birimi “biz-im gibi kimse-ler” öbeğinden (-im gibi kimse) düşümü ile oluşur. Düşüm işleminde işlevi süren dizimsel ek düşmez, arta kalan soldaki birime yansır: : biz ... -ler > bizler. Yazı metninden, Dil Derneği sayın başkanınca “bizler” kullanımı da buna benziyor. “Siz” saygı biçimi de “siz-in gibi kimse-ler” içinde verili bölüm dışlanarak “sizler”e indirgenebilir: “Sizlerin daha duyarlı davranmanız gerekir.” , “Siz, yetenekli bir gençsiniz / Sizler, yetenekli gençler-siniz / Siz (= yalnızca çoğul), yetenekli gençlersiniz” denir. (Demircan, 2010: Türkçede Düşüm ve İzleme).

İlgili öteki işlevler: 2. Saygı çoğulu: “Müdür Bey geliyor-lar-Ø”. / “Beyefendi kahveyi nasıl içer-ler-Ø?” içinde “seçimli” olan çoğul eki sayısal bir çokluk iletmez. 3. Doktor, hastaya yakınlık gösterirken: D “Bugün nasıl-ız?” sözünde doktor hastayla duygusal birlik kurduğu için çoğul ekini kullanır. Söz, “Biz bugün nasılız” içeriğini taşır. Söz düşümlü olup “-ız” özneyi izler.

B.“Yazım” ayrı, “dilbilgisi” ayrı!

1. Vurgusuz-ekler “-mİ, -kİ, -dİ, -yİ” üzerine. “Yeni Türk Harfleri”nin ilk tanıtımını Atatürk 9-10 Ağustos 1928 akşamı Gülhane Parkı gazinosundaki toplantıda yapar. Ondan sonraki günlerde arkadaşlarıyla birlike yurt-içi tanıtım gezilerine çıkar. Tekirdağ, Bursa, Çanakkale; Sinop, Samsun, Amasya; Tokat, Sivas, Kayseri illerinde yazımı tanıtma toplantıları ve öğretim uygulamaları yapılır. Sonunda, yazım kurallarına son-biçim verilir. 1 Kasım 1928 günü, 1353 sayılı “Yeni Türk Harfleri” yasası mecliste kabul edilir. Metin, 3 Kasım 1928 günü Resmî Gazete’de yayınlanarak “Arap Harfleri”nin kullanımına son verilir. 1 Ocak 1929

gününden başlanarak devlet dairelerinde yapılan bütün işlemlerde artık yalnızca Yeni Türk Harfleri kullanılır.

(6)

“Vurgulu-ek”ler “-mİ -(İ)m + -(y)İ), -ki, -DÀ, -yÀ” ile onların biçimsel karşıtları olan “vurgusuz” “-mİ, -kİ, -dİ, -yİ” ekleri ayrı işlevli olduklarından, vurgusuz olanlar ilk önce araya bir çizgi konularak yazılmış: Geldi-mİ? Bana sormadın-kİ! Umuta-dÀ (sordu). Borcu ödedim-yÀ! Ancak, yüzde doksani okuma-yazma bilmeyen halkın, bunu anlayamayıp karıştırdığı görülür. Yeni Türk Harfleri’ni tanıtım gezisi sonunda “vurgusuz” “-mİ, -kİ, -dİ, -yİ” eklerinin, araya çizgi konulmadan önceki birimden ayrı yazılmasına karar verilir: Geldi mİ? Bana sormadın kİ, Umuta dÀ sordu. Borcu ödedim yÀ! Bu uygulama dilin yapısı ile ilgili bir işlem değil, bir yazım kararıdır. Ayrı yazım kararı (phonemics) yazımbilim alanını ilgilendirip, (phonology) sesdizim ile ilgili bir betimleme değildir.

2. Vurgusuz, nitelenen-dışlayıcı “-kİ” ile tümce bağlayıcı “-kİ” ekleri. Türkçede eşbiçimli, “vurgulu-vurgusuz” olarak ayrılan en az 25-çift ek bulunur. “-mİ, -kİ, -dİ, -yİ”, o vurgusuz eklerden dört tanesidir. “Vurgulu-vurgusuz” ayrımı yapılmaması sonucu vurgulu “-sÀ” dilek eki ile vurgusuz “-(y)sİ” koşul ekinin “dilek-köşül” terimi ile yanlış olarak birleştirilmesi. Vurgulu –CÀ eki (biraz: saf-ça) ile vurgusuz –Cİ ekinin (tam /olarak: saf-ça, süre: günler-cē) ayrılmaması, ... öğretim açısından bir yetersizlik sayılır.

1928’de okuma-yazma bilmeyen yurttaşlara öğrenme kolaylığı sağlamak için kararlaştırılan ayrı yazma kuralı bir dilbilgisi kuralı gibi açıklanamaz; yazımbilim ayrı, dilbilgisi ayrıdır. Üstelik, en az yüzde doksani okuma-yazma bilen yurttaşlar için öyle bir açıklama artık tutarlı olmaz. Çünkü, o konuda açıklama yapanlar daha ileri giderek “-mİ, -kİ, -dİ, -yİ” eklerini ya bir “adıl” ya bir “edat”, ya da bir “bağlaç” olarak tanıtmaktadırlar. Oysa “adıl, edat, bağlaç” birer sözcük türüdür. Türkçe kökler tek başına olunca vurgulanır, sözcük vurgusu soneklemeye bağlıdır, değişir; ancak vurgusuz ekler için “ek-vurgusu” hangi birime katılırsa katılsın değişmez. Ne yazık ki bugüne değin Türkçe ekler ile “vurgu” ilişkisi doğru anlaşılmamış, eklerin biçimbirimsel yazımına doğru yansımamıştır. Aşağıda (1) vurgulu-ki, tamlama içi bağlayıcı ek (aramızdaki bağ); birinci vurgusuz-ki, nitelenen dışlayıcı (Fatmanınki); ikincisi ise tümcel bağımlıdır (...güçlüdür ki).

(1) Bir yazıdan:

“Ayşenin saçları uzun, Fatmanınki kısadır içindeki ‘-kİ’ ekine ‘ilgi adılı’, ‘Aramızdaki bağ öyle güçlüdür kİ, kolayına çözülmez’ içinde ise, ‘kİ’ ‘bağlaç’tır, sözcükten ayrı yazılır” denmiş. Örnekler üzerine söylenenler 1928’deki kuralı eklemelerle yineler. Doğru-sonuçlu inceleme içermeyen bir açıklamadır. Metindeki i) her iki “-kİ” birimi de birer ektir; ii) her iki “-ki” eki de vurgusuzdur: [Fatmanın]-kİ, [... bağ öyle güçlüdür] -kİ, ... ; iii) “adıl” ve “bağlaç” terimleri birer sözcük türüne gönderme yapar, dolayısıyla “-kİ” ekini adlayamazlar; iv) “adıl” söz içinde bir ad-öbeğinin tümünün yerine geçer, yalnızca niteleneni dışlayıp niteleyiciyi bırakmaz; v) “Niteleyici”nin düşmemesi “-ki”nin bağımlı bir birim olduğunu gösterir, onsuz “-ki” söze giremez. vi) Üstelik, temel tümce özne-düşümlüdür: ‘Aramızdaki bağ öyle güçlüdür kİ, (*aramızdaki bağ) kolayına çözülmez’. vii) Dolayısıyla bu açıklama Orientalistler için yazılan Osmanlıca ya da Türkçe öğretim kitaplarından Türkçeye akmıştır, dolayısıyla Türkçe değil, çeviriseldir (2: -kİ5).

Yazım kuralı bozulmadan Türkçe doğru dilbilgisi ayrımlarıyla açıklama yapılmalı. Yazım ile dilbilgisi birbirine karıştırılmamalıdır. Eski bir terime yeni bir ayrım yüklenirse, o, genel dile akar, terim özelliği bozulur. Yeni ayrım için ya yeni bir sözcük yapılır, ya da ayrım bir “açıklama” (doğru, düz anlamlı bir tamlama) ile anlatılabilir: *”adıl” yerine “nitelenen-dışlayıcı-ki”, *”bağlaç” “tümce-bağımlılaştırıcı-ki”.

(2) Türkçedeki “-ki” ekleri:

i. -kî1: Eylemden ad türeten vurgulu “-Kî”:-kî, -ki, -ku, -kü; -gî, -gi, -gu, -gü: keski/bilgi, katkı/çalgi,

küskü/örgü, burku/burgu,

ii. -kî2 : Anlamı değiştirmeden, konumsal niteleyiciyi “ilgili” anlamıyla nitelenene bağlayan vurgulu

kî: akşam-ki (< akşam yapılan) toplantı, dün-kü fırtına, *okurkenki anlayış, İşlemde sıfat

işlevli eylem düşer. ...

iii. *kî3 : Farsça’dan geçen vurgulu “ki”, ilgi adılı işlevli: Mehmet, ki beni çok sever, ...

iv. -kî4 : “Nitelenen-dışlayıcı –ki eki”. “Verili” niteleneni dışlayan vurgusuz “-kî” bitişik yazılır:

bizim hanım > bizim-kî Ø, Mehmetin araba> Mehmetin -kî, ...

v. -kî5 : Tümce bağımlılaştırıcı “-ki” eki. Bir tümceyi bağımlılaştırıp temel tümceye bağlayan sonul bağlayıcı vurgusuz “kî”, dĀ, mĀ gibi ayrı yazılır: öyle korkTUM kî, ..., bana sormaDIN kî ... Ben sana öyle demedim ki... . Öyle acıktım ki... . Neden bildiren tümceyi temel tümceye bağlar: Öyle yorulmuşum kî, sabah bir türlü uyanamadım. c. Ara sözü bağlayan “-ki” , –kî değil elbette,

3. “Art-tır” bir /t/ ile mi iki /tt/ ile mi yazılır? Türkçede, “tek-işleve birden-çok-ek” koşulabildiğini bilmeyenler, başlıktaki soruyu yineleyip durur. Oysa, o soru uydurmadır. Doğru soru: “art-” eylem köküne yapan-özne hangi ekle katılır, neden? olmalıdır. Sesel biçime göre yapan-özne katan ek seçimi şöyledir (3) “-îr, -Tîr, -(î)t” eklerinin seçimi*.

i. “-(î)r” eki alanlar: ay-ır, bit- yat-, yet-, yit-, doğ-, doy-, duy-, geç-, piş-, düş-, şaş-, şiş-,taş-, uç-,

ii. “-(î)t” eki alanlar: kork-ut, az-ıt/dır, ürk-üt, sark-ıt, çarp-ıt, oyna-t, sula-t, acı-t, bun-al-t,

iii. “-Tîr”eki alanlar: art-tır, bay-, bez-, bıç-, cay-, coş-, çök-, çön-, dal-, din-, dol-, don-, dön-, dur-,

er-, gül-, kan-, kız-, küs-, ol-, on-, öl-,pıs-, san-, sev-, sığ-, sın-, sız-, sin-, sön-, sus-, sün-, tüt-, uy-,

var-, yan-, yıl-, yun-,... .

4. Sözlükte eylem girdilerinin ad gibi yazılması. Sözlüklerde, çevirisel ama yanlış bir uygulama bugün de sürmektedir: eylem girdilerinin ad-biçimli, “koş-” yerine “koş-mak” gibi yazılması. “-mAk”

eki tümceciği ya da yüklem öbeğini adlaştıran bir ektir. Yan-anlamalı az sayıda sözcükler bulunmasına karşın, öyle birimler sözlüksel değildir. İngilizce “to run” denir ama sözlüğe giriş biçimi “run”dır. Benim için Türkçe sözlükte eylemi ayırmak hep sorun olmuştur. Örneğin “kaç-” eylemi edimsel biçimleri AKDİTK-TDK (1992) “Türkçe Sözlük” içinde abc sırasıyla: “kaçılmak, kaçınmak, kaçırılmak, kaçırmak, kaçışmak, kaçmak” olarak hepsi ad-biçimli olarak yer almış. Aradığım eylem “kaç-” ise “kaçmak” olarak dizinin en sonunda Oysa, yalnızca eylem biçimiyle gerçek yazım ve sıra: “kaç-, kaçıl-, kaçın-, (*kaçınıl-) kaçır-, kaç-ır-t- (*kaçırt-tır-), (*kaçırıl-), kaçış- (kaçışıl)” biçiminde olmalıydı. “-mÀk” ile türemiş izlenimi veren yan-anlamalı eski “il-mek, tok-mak, ekmek, kaymak, yaşmak” gibi örnekler dışında, “eylem” değil, eyleme indirgenmiş izlenimi veren düşümlü yüklem öbekleri eylemden “-mÀk” ile türemiş ad sanılmaktadır. Oysa ada dönüşen yüklem öbeği olup düşümlü bir birimdir. Nitekim eylem tabanı söze girince “-mÀk” eki düşer ama anlam değişmez, değişen yalnızca tür ve işlevdir: [Aşamüstü çiçekleri sula]-dı > [Aşamüstü çiçekleri sula]-mak gerek. “-mÀk” eki özne dışı bölümü değiştirmeden adlaştırır. “-mÀ” eki ile adlama “özne”yi de içerir: “[Ayşe]-nin [akşamüstü çiçekleri sula]-ma-sı” bir tamlamaya dönüşür. “-(y)İş” eki ise adlarken, “eylemin yapılış biçimi, süreci” anlamını da birime katar “[Ayşe]-nin [akşamüstü çiçekleri sula]-y-ış-ı”. “*-DİK” içinde tek ek yok, iki ek vardır: “-Dİ + -(İ)K”. Söz konusu “-(İ)K” eki “belirli geçmiş zamanlı” sözü sıfatlaştırır. Eki “-DİK” biçiminde yazanlar, “koruma sesi”nin ne işlevini tanır, ne de işlemin neye yaradığını bilir.

5. “-Cİ” eki “sıfat” türetir. Eğer nitelenen öge genel bağlamda niteleyici ile ilişkili ise, nitelenen düşer: kapıcı adam/bayan/kiş > kapıcı. Birim anlam ve işlevi ile türü niteleyiciye aktarılır: kapıcı (sıfat) > kapıcı (ad). Bu bir sonekleme işlevi değildir. O durumda “-Cİ” eki ad türetir”. demek yanlıştır. Tamlama altı ilişkiler bilmeden bunu anlamak zordur.

C. Yakıştırma ayırlama, tutarsız terimleme

1. “Yardımcı eylem” mi, “genel eylem” mi? Türkçe işlemler ile kurallar matematiksel bir düzenlilik ilişkisi yansıtır. Ancak, dilbilgisi kuralları Batı dillerinden çeviri olduğundan, tutarlılık sezilse de, Türkçe ayırmalar bir türlü açıkça görülemez. Örneğin, Batı dillerinde “yardımcı eylem” vardır. Türkçeye de o gözle bakılır: yap-, et-, ol-, kıl-, ... eylem kökleri “yardımcı eylem” sayılır. Oysa, “yardımcı eylem olma” bir işlevdir. Söz konusu eylemler iki ayrı işleve de koşulu: i) kendi anlamına bağlı bir eylemi anlatma, ii) önceki adla birleşerek birimi eylemleştirme: “sağ kal-”, “sağ yap-”, “yemek yap / yemek pişir-”, “şaka yap-”, “şok geçir-” İkinci tür işlem, (sağ-yap-) gibi araya bir (-) konarak birinciden ayrılabilir. Yardımcı eylem olma işlevi, “yap-, et-, ol-, ...” gibi genel anlamalı eylemler dışında kalan bütün öteki tek-heceli eylem köklerine de uygulanır. Yazılırken, sağ-yap gibi araya bir çizgi konulmalı.

2. Batı dillerindeki “phrase / öbek” terimi Türkçeye önce “tamlama” olarak çevrilmiştir. Sonradan “öbek” olarak çevrilince iki terim de aynı işlemsel birime gönderme yapar olmuştur. “Niteleme” ilişkilerine gönderme yapan “tamlama”, niteleyiciye göre “*yanlış!” adlanması bir yana, yalnızca “ad” işlevli birimler için kullanılır, niteleneni eylem olan birimler için: hızlı-yürü, ekin-biç, elele-ver, göz-aç, göz-dik, gözgöze-gel, ... için de “tamlama” terimi kullanılmalı.

3. Yan anlam yüklenen ad tamlamaları “bileşik” sayılır. Ancak, niteleneni bir eylem olan öyle birimler yan anlam yüklenince birim “bileşik” değil, “deyim” olur: göz-yum (görmezden gelerek izin

ver). O yargıyı desteklemek için birim, öteki ögeler belirtilerek bir söze tamamlanır: “birinin uygun-olmayan-bir-işi-yapması-na [göz-yum].” Bu niteleme tutarlı değildir. Türkçede ad-işlevli tamlama olduğu gibi, eylem-işlevli tamlama, o tür tamlamalardan oluşan ad-işlevli bileşik, eylem-işlevli bileşik sözcükler vardır. Türkçenin düzenliliğini yansıtan bu işlemler öğretime girmelidir. “Deyim” yeniden tanımlanmalıdır.

Türkçe “okul-dilbilgisi”nin neresi doğru? ÖSYM sınavlarını Türkçe bölümü için doğru “dilbilgisi” sorusu yazılamadığı için, o tür soruların sorulmasından vazgeçilmişti. Bir ara soru kitapçıklarını izlemiştim. Doğru olarak değerlendirilen, ama yanlış olan başka sorular da olurdu. Dilbilgisi kitaplarında ölçüsüzce, çevirisel olarak anlatılan konulara dayalı doğru soru elbet te yazılamaz. Örneğin, “geçişlilik, passive/edilgen” ayrımları, bir sonekleme işlemi ile her eyleme katılabilen bir özneleme ayrımdır. Sınıflayıcı, sözlüksel bir ayrım değildir. Türkçe ayrımların çevirisel anlatılıp yanlış betimlendiği konulardan bir bölümünü topladım. İncelemelerde her gün başka yamukluklar ortaya çıkmaktadır. Türkçeye Türkçeden bakılarak Türkçe betimlenmeli.

Önce Matematik, ardından Dilbilim öğrenimi görmemiş olan kimselerin, kendi alanları dışında kalıyorsa, dil üzerine doğru açıklama yapmaları hemen hemen olanaksızdır. Batılıların yazdığı Türkçe dilbilgileri çeviriseldir, Türkçeyi doğru değil, çevirisel betimler, yakıştırır. O nedenle, bugünkü Türkçe dilbilgileri çeviriseldir. Tutarlı bir veri tabanına dayalı olarak, Türkçeye Türkçeden bakmak zorunludur. Ayrıca Türkçe anadilli herkesin bilinçaltında Türkçenin dilbilgisi vardır ama, onun bilinçüstüne çıkarılması alan-dışı kimseler için neredeyse olanaksızdır. Kimse kendi alanı dışında bir alanın terimlerini özleştiremez, değiştiremez. Dergilerde basılan dil yazılarının neredeyse hepsi uydurma kurallarla açıklama yapıyor! “Dil yazısı yazılmasın, basılmasın!” demiyorum; “açıklamalar Türkçe işlemlemeye, tutarlı ölçülere dayanmalı” diyorum. Dil üzerine açıklama yapanlar önce doğru-dürüst bilimi, ardından dilbilimi, onun üzerine dilbilimin ilgili alt-alanlarını yeterli düzeyde bilmek, açıklamada dilsel ayrımlara dayalı uygun veritabanı, tutarlı ölçü kullanmak, öncel ayrımları bilime vurmak, Batıdan çeviri kuralları sorgulamak (alınılsa da) Türkçeye saygının ön-koşuludur. Ayrıntılı bilgi için bk. Bilâl N. Şimşir (1992): Türk Yazı Devrimi, AKDITYK-TTK y. Ankara.

1-Ayrıntılı bilgi için bk.Bilal N.Şimşir (1992) Türk Yazı Devrimi, AKDITYK-TTK y.Ankara

2-Vurgu ile ayrılan eş-biçimli ekler: 1.-(y)Ä / -(y)Ă, 2. -(y)Ä / -yă, 3 -(Ä)K / -(Ă)K, 4. -(r)Äk / -(r)Ăk, 5. -CÄ / -CĂ, 6. -CÄK / -CĂK, 7. -Cİ / -CĬ, 8. -CİK / -CĬK, 9. -DÄ / -dĂ, 10. -DÄn / -dĂn, 11. -Dİ / -DĬ, 12. -DİR / -DĬr, 13. -(İ)m / -(Ĭ)m, 14. -(n)İn / -(Ĭ)n, 15. -(y)İn / -(Ĭ)n, 16. -GÄ / -GĂ, 17. -kİ / -kĬ / -kİ, 18. -KÄn / -kĕn, 19. -İÄ / -(y)İĂ, 20. -mÄ / -mŬ (-m*Ă). 21. -m-İ / -mĬ, 22. -mİş / -mĭş, 23. -sÄ / -(y)sĂ, 24. -sİn / -sĭn, 25. -sİz / -sĭz. Vurgulu eşi olmayan ekler: 26. - / -gĭl, 27. - / -(İ)yör, 28. - / “-(y)İ + vër, 29. - / “-(y)Ä + bĭl-, 30. - / “-(y)Ä + -dŭr, 31. - / “-(y)Ä + -yăz, 32. - / “-(y)Ä + -kăl,

Demircan, Ö (2016): “Vurgulu/vurgusuz-ek ayrımı” ve “dilek-koşul” terimi. Öğretmen Dünyası, Ağustos, 2016: s. 51.

Cemal Türkmen: “Dil Notları”, Öğretmen Dünyası Ağustos 2017, s. 41.

Bk. Doğru açıklama için bk. Demircan Ö.: “Etkilenen” öznel köke “yapan” özne “-ır” ile mi,“-Tır” ile mi eklenir? Öğretmen Dünyası, Nisan 2017, s. 47-49.

iv. Doğrudan ettirgen ek almayan eylem kökleri: *gir-, *tın-, *üş-, *yir-, *yor-, // çık-ar, *gel>getir-, *kalk> kaldır-, *gör->göster-,

Bu yorumu: uyum, koruma-sesleri, sonek-biçimleme-işlemleri, çatı-işlemi, tek-işleve birden-çok-ek koşma işlemi Türkçeye-göre incele-nip doğru anladıktan sonra yapabildim. Onun dışında görülmesi çok zor, ya da olanaksız. Yoksa 1928’den bu yana o yanlış soru düzeltilirdi.

Tamlama – bileşik ayrımı/ düzanlamlama – yananlamlama / tamlamayı türleme / yeni anlam yüklemede düşüm işlemi/ çekim – sonekleme/ eklerin biçimbirimsel yazımı / ikileme – pekiştirme / yansıma ve sözcükbaşı /m/ sesi / sözcüğe dayalı ses uyumu ile ek-biçimlemeye bağlı sesuyumu / ek biçimleme – koruma sesleri / sonek biçimlemede vurgu ayrımı / vurgusuz-ek ayrımı – yazım / kalıp-ek / yüklemson dizim / ilgeçli tamlama / ünlem/ bileşik – deyim – deyiş / tabanson /k/ sesinde değişim / eklerin kaynağı / bilgi dağılımı – odaklama / odaklayıcı/ türetme – yananlamlama / sonekleme ile açılma / pasif, eğilgen/ adillama/ adıl düşümü/ (“devrik” işlemi silen) çalkalama/ devrik dizim / tek-işleve birden çok ek / “arttır” yazımı/ yardımcı eylem/ yabancı ekler,

HER ŞİİR BEN ÜZERİN KURULUR

MUSTAFA OKAN BABA

Şiir ne zaman ortaya çıktı bilinmez..Bilinen o ki en eski en soylu sanatlardan biridir.Yazın deyince akla ilk önce şiir gelir.İnsanoğlu yıldızlı gök ve yer arasında bir evrende kendi evinde oturuyordu doğanın .bir parçası gibi.Kendini onun doğal bir parçası sayıyordu. O zaman nasıl söylerdi,ne söylerdi bilinmez.Ama önce sesi öğrendi sanki.. Onu kullandı.Şairin dediği gibi birgün aşkı duyumsadı insanoğlu rahatı kaçtı.Tinin gizil güçlerinin etkisinde “Ben” i duyumsadı.Onun isteklerine göre uydu ,kendi türküsünü söyledi.ilk s söyledikleri hangileriydi bilinmez amma bu türküler duygu olarak günümüze kadar sürüp geldi. Özlemlerini acılarını,aşkılarını anlattı. Şu halk türküsünde olduğu gibi.

Yeşil kurbağalar öter göllerde

Kırıldı kanadım kaldım çöllerde

Anasız babasız gurbet ellerde

Yaben ağlamayam kimler ağlasın

Şu mahsun gönlümü kimler eğlesin

(Anonim Halk Edebiyatı)

(11)

Bu türküyü kim söyledi bilinmez; ama yalnızlığı,onun acılarını, anlatır. Yalnız iç dünyasını
Sesle dile getirir. Bu bir özlemin çılgılığıdır.

İnsanoğlu kendi dışındaki toplumu duyumsadı. Kendi dışındaki insanı istiyordu. O zaman
iş değişti, Özgür insanın istemlerini toplum sınırılıyor muydu ne? O zaman direnmeyi ve
Kavgayı öğrendi. Zorbalığı ölümü, acıyı öğrendi. Homeros tarihin en acı ağıtını söyledi.
İnsanın en Trajik türküsünü söyledi.

Böyleyken yoldaşlarını toplayıp

Enginleri aşan gemilerle nasıl açıldın denize

Nasıl karıştın bu yaban ellere nasıl kaçırdın ta uzak ülkelerden

Kargı salan erlerin gelini güzel yüzlü kadını

Baş belası yaptın onu babama, halkımıza, ilimize

Sevindirdin düşmanları teknil

Rezil kepaze ettin kendini.

(İLYADA_ III: BÖLÜM 45-50)

İlyada destanı, insanların temel istemlerinin sonunda ortaya çıkan savaşların insanlara
getirdiği acıların bir türküsüdür.

İnsan yalnız insanla savaşmıyordu. Kendi dışında göğü gürleten kim, yağmuru yağdıran, ağaçları
yeşerten kim? Kim, insanı öldüren. İnsanoğlu doğayı böyle duyumsadı. Artık doğa onun evi değildi,
istemlerini sınırlayan bir nesne olarak duyumsadı doğayı. Çektiği acıların türküsünü söyledi.

Bulutları devşiren Zeus tam o sırada

Boreas yelini o azgın kasırgayı saldı üstümüze

Sağnak sağnak bulutlarla kapladı toprağı ,denizi

Ve sonra gece yağdı gökyüzünden aşağı.

Sürükledi durdu gemileri bata çıka

Üç dört parçaya böldü yelkenleri rüzgarın gücü

İndirtti bize teknil yelkenleri ölüm korkusu.

Zorla yanaştık karaya dayanıp küreklere var gücümüzle.

(ODYSSEİA-B:VI S:66-72)İ

İnsanoğlu, ben'ini duyumsadıktan buyana, hep kendinin, toplumun,
hem de doğanın türküsünü söyledi, yazdı. Çünkü Her şiir sen üzerine yazılır.

=====

HEKİMLİK DİLİMİZDEKİ İTALYANCA ALINTILAR

Prof. Dr. SÜREYYA ÜLKER

Üçüncü Selim döneminde Kasımpaşa Gemi Yapınağı'nda (Tersane) 9 Ocak 1806'da açılan çerisel dirgerlik okulunda öğretim dili İtalyancaydı (Gencer 1977). Ordudışı kesimin dirger gereksemesinin 1541'de Kanunî döneminde Süleymaniye'de açılan dirgerlik okulundan Calinus ile İbni Sina'nın Arapça yazılmış ya da Arapçaya çevrilmiş kitaplarını okuyarak öğrenim gören dirgerlerce karşılanmasıysa sürdürülmüştür (Mihçı 1997). Çerisel dirgerlik okulunun öğretim dilinin İtalyanca olmasının gerekçesi o dönemin öğrencilerinin çoğunun emgetlerde (eczane) çalışması, oralarda da İtalyancanın geçer akçe olmasıydı. Bu okul 14 / 15 Kasım 1808 günü gerçekleşen Alemdar Olayı yüzünden kapanmıştır. İkinci Mahmut eliyle 1827'de ikinci kez kurulan çerisel dirgerlik okulunun öğretim dili de İtalyancaydı. Söz konusu okul 17 Şubat 1839'da bugünkü Galatasaray Üstokulu'nun bulunduğu yapıya taşınınca 2. Mahmut'un buyruğuyla öğretim dili Fransızca oldu (Mihçı 1997). Dolayısıyla ülkemizde 1806 -1808, 1827 – 1838 arasında olmak üzere toplam 15 yıl İtalyanca dirgerlik öğretimi yapılmıştır. Buna karşın dirgerlik dilimizde bugüne ulaşan İtalyanca alıntılarının sayısı iki elin on parmağını geçmemektedir. Gözümüze çarpan bu tür alıntılarının başlıcaları karantina, lazareto, paratifo, reçete, sedye, sonda, tifodur. Metabolizma, romatizma gibi kimi alıntılarının dilimize Fr.'dan (Redh 1999) mı, İt.'dan (Akalin 2015) mı; şiringa, şiringa (Fraşerî 2010, Steuerwald 1983) gibi kimi alıntılarının İt.'dan (Akalin 2015, Eren 1999, Fraşerî 2010, Redh 1999) mı, Rumcadan (Niş 2009) mı, Yun.'dan (A. Vefik P. 2000) mı geçtikleri konusunda kaynaklar arasında görüş birliği yoktur. Bunları çalışmamızın dışında tuttuk.

Taşıganlara (Portör) uygulanan sıkı yalıtılma anlamına gelen karantina sözü İtalyancada kırk gün anlamına gelen quarantina di giorniden bozmadır (de.wikipedia / Quarantäne

2017). Karantinanın sırasıyla Almancayla İngilizce karşılıkları olan Quarantäne (de.wikipedia / Quarantäne 2017), Quarantine (en.wikipedia / Quarantine 2017) sözleriye Fransızca quarantaine de joursdan bozmadır (de.wikipedia / Quarantäne 2017). Karantinanın Türkçesi sıkıyalıttır (Mihçi 1997, Simon 1980). Sözcük 1974 yılında Mihçioğlu'nca türetilmiş, 1975 yılında kamu yönetimi adlı çeviri yapıtının 3. basısında kullanılmıştır (Mihçi 1997, Simon 1980).

Sıkıyalıtım duralgası (Karantina istasyonu) anlamındaki lazareto (Fraşerî 2010, Tuğlacı 1971) sözü Venedik İtalyancasındaki lazarétodan bozmadır (Kahane 1988). İlk sıkıyalıtım duralgası 15.yy'de Venedik'te Santa Maria di Nazaret Kilisesi'nde kurulmuştur. Venedik İtalyancasında lazaréto sözü "nazaret"ten bozma olup, başındaki "n" Latince karauyuz (lepra) anlamına gelen "lazarus"un baskısıyla "l"ye dönüşmüştür (Webster 1993). Ölçünlü İtalyancıları lazzaretto (en.wikipedia / Quarantine 2017), lazzeretto; Fransızcası lazaret (Lug Tıp 1900, İşçil 1948, Unat 2004); İngilizceleri lazaret, lazarettodur (Webster 1993, en.wikipedia / Lazaretto 2017). İngilizce lazaret biçimi geçmişte gemi ölölüğü (morgu) anlamında da kullanılmış olup, günümüzde "yönelteç donanımlığı: dümen donanımının saklandığı ambar" anlamındadır (en.wikipedia / Lazaretto 2017). Bu anlamlarda lazarette biçimi de kullanılır (Webster 1993, en.wikipedia / Lazaretto 2017). Almandada Lazarett çeri sayrılarevi (asker hastanesi) anlamındadır (de.wikipedia / Lazarett 2017). Lazaréto sözü Osmanlıcaya 18. – 19. yy'lerde lazarata (Kahane 1988), lazarto (A. Vefik P. 2000), lazeta (Kahane 1988) biçimlerinde girmiş, lazareto (Fraşerî 2010, Tuğlacı 1971) biçimi yerleşmiştir. Osmanlıcada bu anlamda karantin(a)hane (Redh 1999), karantina mahalli (İşçil 1948), tahaffuzhane (İşçil 1948, Unat 2004) terimleri de kullanılmıştır.

Bir emin anıklanışıyla kullanılışı konusunda dirger eliyle düzenlenerek sayrıya verilen yazılı yönerge anlamına gelen reçete İtalyanca ricettadan bozmadır (Eren 1999, Fraşerî 2010). Eren, sözcüğün dilimize önce reçeta biçiminde geçtiğini belirtmektedir (Eren 1999). Latince özgün biçimi receptumdur (Ülker 2009). Uluslararası dirgerlik dilinde daha çok Latince pr(a)escriptio adıyla anılır. Sözlüğümüzde em buyrultusu biçiminde özleştirilmiştir (Ülker 1986).

Sayrı ya da yaralı taşımaya yarayan bir aracı tanımlayan sedye sözü İtalyanca sediadan bozmadır. (Fraşerî 2010). Aracın Latince adı lecticadır (Cassell 1982). Fransızcası civière (İşçil 1948); İngilizceleri litter (Cassell 1982) ile stretcher (Redh 1999); Osmanlıcası el teskeresidir (Lug Tıp 1900, İşçil 1948). "Litter"ın kökeni de Latince "lectus: yatak"a dayanır (Webster 1993). Gerek Latince lectica, gerek İngilizce litter tahtırevan (Kabağağaç 1995, Redh 1999), teskere (Redh 1999) anlamlarına da gelirler. Dilimizde Farsça deskereden bozma teskere sözü sedye anlamında da kullanılmaktadır (Redh 1999). İşçil – Elöve Fransızca civière başlığı altında yer verdikleri bu kavram için göçürge, götürge karşılıklarını önermişlerdir (İşçil 1948). Bunlardan götürge sözü halk dilimizde çeşitli başka anlamlar taşımaktadır (Derl). Dilimizde sedye anlamında kullanılan sal, salaca, salacak sözlerinin de

tabut, teneşir gibi, kavram kargaşası yaratabilecek başka anlamlarının bulunması, bu anlamda bilim dilimize sokulmalarını sakıncalı kılmaktadır. Kırşehir ilimizde teskere anlamında kullanılan götürgü (Derl) sözüne sedye, tahtirevan anlamları da yüklenerek Latince “lectica”nın bütün anlamlarını karşılamasının sağlanabileceği kanısındayız.

Çeşitli amaçlarla bir boşluğa sokulan araçların ortak adı olan sonda (Ülker 2009) sözü İtalyanca bir alıntıdır (Redh 1999). Sözcüğün kökeni Eski İngilizceyle İskandinavcada boğaz (strait), yüzme (swimming) anlamlarına gelen sund sözü üzerinden Cermence swem-: yüz- (swim-) eylem köküne dayanmaktadır (Harper / sound). Fransızcaya sonde biçiminde geçerek aralarında sondanın da bulunduğu çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Sonda anlamı derinölçüm ipi (iskandil savlosu) anlamına ikincil olarak oluşmuştur (Harper / sound). Sonda anlamındaki Almanca Sonde (Brockhaus 1984), İngilizce sound (Webster 1993), İtalyanca sonda (it.wiktionary 2016) sözleri bu dillere Fransızcadan geçmiştir. Sonda sözü çeşitli çalışmalarda borudalgı (Mihçı 1997), daldıraç (Yörükoğlu 1978), daldırgı (İşçil 1948), dalgı (Dilemre 1945, İşçil 1948) biçimlerinde özleştirilmiştir. Yunanca katheterden bozma Latince adı catheterdir (Ülker 2009). Catheter sözü aydınlığı (lümen) olan dalgı anlamına da gelir. Buna Almancada Hohlsonde denir (Ülker 2009). Bunu dalgıboş biçiminde özleştirdik (Ülker 1986). İngilizce sound daha çok aydınlığı olmayan dalgılar için kullanılır. Bu anlamda daha yaygın olarak probe (< Lat. proba: bakı (muayene)) sözü kullanılır (Webster 1993). Bu tür dalgılara ülkemizde mil (< Ar.) (Fraşerî 2010, Redhouse 1999) ya da cerrah mili (Redhouse 1999) de denir. Aydınlığı olmayan ince dalgılarsa stile (< Fr. stylet) denir (Ülker 2009). Latinceleri stilus (Dorland 2012) ile stylus (Dorland 2012) (< stilus (Yun. “stylos: dayanak (Çelgin 2011), direk (Çelgin 2011, Ülker 2009), sırık (Liddell 1940), yazacak (kalem) (Liddell 1940, Ülker 2009)”in baskısı (Webster 1993))), Osmanlıcası ibre (< Ar.) (İşçil 1948, Lug Tıp 1900, Unat 2004), Türkçesi dalgıcıktır (İşçil 1948). Dirgerlikdışı kullanımda sonda yerin orta, derin katmanlarına inebilmeyi sağlayan delici aygıtla suyun derinliğini ölçmek için kullanılan aracı tanımlar (Özel 2012). Bu anlamlarının karşılıkları sırasıyla burgu (Özel 2012) ile iskandildir (< Provensça escandil (Kahane 1988)) (Steuerwald 1983). İskandilin bu anlamı derinölçer biçiminde özleştirilebilir. Dirgerlik dilinde derinölçerin, doku derinlerinde yer alan bir yadçıgın (yabancı cisim) yerini belirlemeye yarayan aracı (Ülker 2009) tanımlayan profundometrenin karşılığı olmasının (Ülker 1991) bu anlamda kullanımına engel olmaması gerektiği kanısındayız.

Karayatalgı dirikılı (Salmonella typhi) adı verilen bağırsaksayırlıtkan çöpüğün (enteropatojenik bakteri) etkisiyle oluşup, bağırsağın akkan dokusuyla ağsıdamarsı dizgeyi (retiküloendotelyal sistem) tutan bulaşçayı tanımlayan tifo sözü İtalyanca bir alıntıdır (Redh 1999). Sözcüğün kökeni Latince typhus üzerinden Yunanca typhosa dayanır. Yunanca typhos “typhein: tüt- eyleminin türevi olup, sözlük anlamı dumandır (Harper / typhus). Hipokrat’ça sangılık (sersemlik) (Latincesi stupor (İşçil 1948)) anlamında kullanılmış, dönem içerisinde göyük sangılığı (ateş sersemliği) anlamında kullanılmaya başlanmıştır

(Harper). Boissier de Sauvages 1760'ta Yunanca "typhos"u typhus biçiminde Latinceleştirerek, salgın yapan biçimi gemi göyüğü (gemi humması), kıyınevi göyüğü (zindan humması), orduluk göyüğü (ordugâh humması), savaş göyüğü (harp humması) gibi adlarla anılan bir bulaş öbeğinin adı olarak kullanmıştır. Onu 1769'da Edinburglu Cullen izlemiştir (Harper / typhus). Yunanca kökenli Latince terim typhos biçiminde yatalgı (typhus) anlamına gelmek üzere Rumcaya dönmüştür (Hionides 1989).

Bizde kullanıldığı anlamıyla tifo yatalgının kapsamına girmeyen bir bulaştır. Yatalgı yatalganlı bulaşların (riketsiyal infeksiyon) ortak adıdır (Ülker 2001). İkisinin ortak yanı yüksek göyükle sangılığa yol açmalarıdır. Bu yüzden tifonun uluslararası Latince adı yatalgımsı göyük anlamına gelmek üzere febris typhoideştir (Ülker 2009). Osmanlıcası humma –i tifoidîdir (Unat 2004). Ülkemizde yaygın olarak karahumma adıyla da anılır (Özel 2012).

İngilizceyle Fransızcada yatalgı anlamına gelen Latince typhus sözü Almancada tifoyla yatalgının ortak adıdır. Tek başına kullanıldığında daha çok tifo anlamındadır. Yatalgıyı daha çok çilgöyük (lekeli humma) anlamına gelen Fleckfieber olarak adlandıırırlar (de.wikipedia / Fleckfieber 2017). Oysa dünya genelinde çilgöyük, kendilerini kanlı bir döküntüyle gösteren yatalgıların ortak adıdır (Ülker 2009). Benzeri bir biçimde Latince "typhus"un İtalyancası olan tifo da bizim kullandığımız anlamda kullanılmaktadır. Bize de oradan geçmiştir. İtalyancada tifoya febbre tifoide (it.wikipedia / Febbre tifoide 2017) de denip, dünya çapında terim birliğini sağlamak için bu sözün kullanılması yönünde çaba gösterilse de, tifo sözü daha çok bizdeki anlamında kullanılmaktadır.

Halk dilinde deliyatalgı, karayatalgı (Kerkük), ter, ter hastalığı, terleme, terletme, yatalgı sözleri tifo anlamındadır (Derl). Bunlardan yatalgı sözünü "typhus"un karşılığı olarak sunduk (Ülker 1986). Karayatalgı karayatalgı biçiminde düzelterek tifonun karşılığı olarak sunduk. Deliyatalgıyı da onun eşanlamlısı olarak sunduk. Yatalgının etkeni olan rickettsiya yatalgan dedik (Ülker 1986). Tarama sözlüğünde karayatalgı anlamına geldiği belirtilen derle(t)me ile birlikte anılmasına karşın bir çeşit göyük olarak tanımlanan kara ağrının (Tar) da karayatalgı anlamında olduğunu düşünerek sözlüğümüzde karaağrı biçiminde yer verdik (Ülker 1986).

Karayatalgı dışında kalan bağırsakça çöpüğü (salmonella) bulaşlarının ortak adı olan paratifo (Ülker 2009) sözü de İtalyanca bir alıntıdır (it.wikipedia / Paratifo 2017). Buradaki para- öneki sayrılığın karayatalgıdan daha iyi gidişli olduğunu vurgulamaktadır. Buna dayanarak bunu akyatalgı biçiminde özleştirdik (Ülker 1986).

Karayatalgıya uyan bulgular veren sayrılıkların genel adı olan febris entericoidesi (Ülker 2009) özleştirirken halk dilinde tifo anlamında kullanılan ter, terleme, terletme, ter sayrılığı sözlerinden yararlandık (Ülker 1986). Etkeni bir bağırsakça çöpüğü (salmonella) olan terletme anlamına gelen febris entericusun adınıysa karaterlet-me biçiminde

özleştirdik (Ülker 1986). Buna bağırsak göyüğü de denebilir. Terletmenin bağırsakça çöpükleri dışında kalan etkenlerce oluşturulan yeğnik biçimi olan febris parentericusun (Ülker 2009) adınıysa akterletme biçiminde özleştirdik (Ülker 1986).

Ahmet Vefik Paşa. Lehce – i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000. Akalın ŞH, Toparlı R, Gülsevin G, Öner M, Boz E, User HŞ, Öztekten Ö, Ay Ö, Kaya MY. Türkçede batı kökenli kelimeler sözlüğü. TDK Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubu. Ankara, 2015.

Brockhaus FA. Der Sprach Brockhaus. 9. Aufl. Wiesbaden, 1984.

Cassell's Latin dictionary. Macmillan. USA, 1982

Çelgin G. Eski Yunanca – Türkçe sözlük. Kabalcı. İstanbul, 2011.

Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü I – XII. TDK. Ankara, 1963 – 1982.

Dilemre SA. Hekimlik dili terimleri. Özel incelemeler. Türk Dili Belleteni 1945; III (1 – 3): 1 – 132.

Dorland's illustrated medical dictionary. 32nd ed. Saunders Elsevier. Philadelphia, 2012.

Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.

Fraşerî ŞS. Kamus – ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.

Gencer Aİ. İstanbul Tersanesi’nde açılan ilk tıp mektebi.İÜEF Tarih Dergisi Mart 1977; 31: 301 – 316.

Harper D. Online etymology dictionary.

<http://www.etymonline.com/index.php?term=sound> .

Harper D. Online etymology dictionary.

<http://www.etymonline.com/index.php?term=typhus> .

Hionides HT. The Collins pocket Greek dictionary. New edition by Watts N, George – Papageorgiou. Collins. London – Glasgow, 1989.

İşçil Şİ, Elöve AU. Türkçe hekimlik terimleri üzerine bir deneme. TDK. Bursa, 1944 – 1948.

Kabağaç S, Alovera E. Latince – Türkçe sözlük. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1995.

Kahane H, Kahane R, Tietze A. The lingua franca in the levant. Turkish nautical terms of Italian and Greek origin. ABC. İstanbul, 1988.

Liddell HG, Scott R. A Greek – English lexicon, stulos. Clarendon Press. Oxford, 1940.

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.0...>

Lûgat – ı tıb. Fransızcadan Türkçeye. Cemiyet – i Tıbbiye – i Osmaniye. İstanbul, 1900.

Mihçioğlu C. Türk hekimlik dili. Kültür Bak. Ankara, 1997.

Nişanyan S. Sözlerin soyağacı. 4. bası. Everest. İstanbul, 2009.

Özel S, Kutlu A, Yaşayan S, Küçükaras H, Özdemir K. Türkçe sözlük. 3. bası. Dil Derneği. Ankara, 2012.

Redhouse Türkçe / Osmanlıca – İngilizce sözlük. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.

Simon HA, Smithburg DW, Thompson VA. Kamu yönetimi. 4. bası. Çev. Mihçioğlu C. AÜSBF. Ankara, 1980.

Steuerwald K. Türkçe – Almanca sözlük. ABC. İstanbul, 1983.

XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü I – VIII. TDK. Ankara, 1963 – 1977.

Tuğlacı P. Okyanus 20. yüzyıl ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. 1971.

Unat EK, İhsanoğlu E, Vural S. Osmanlıca tıp terimleri sözlüğü. TTK. Ankara, 2004.

Ülker S. Ülker çörbilim terimleri sözlüğü. İstanbul, 2001.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. Bütünlenmiş 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 4. bası. İstanbul, 2009.

Webster's third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Fleckfieber>, 1. April 2017.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Lazarett>, 16. Februar 2017.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Quarantäne>, 27. Februar 2017.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Lazarette>, 24 February 2017.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Lazaretto>, 2 April 2017.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Quarantine>, 27 March 2017.

https://it.wikipedia.org/wiki/Febbre_tifoide, 6 mar 2017.

<https://it.wikipedia.org/wiki/Paratifo>, 5 mar 2017.

(18)

<https://it.wiktionary.org/wiki/sonda> , 22 lug 2016.

Yörükoğlu A, Gülmezoğlu E, Öztürk O, Kansu CA, Onaran MŞ, Örs Y, Özdemir E, Yıldırım OÜ.Hekimlik terimleri kılavuzu I. TDK.

=====

GELECEK İNSANSIZ OLMASIN

NURAY GÖK AKSAMAZ

Paul Eluard: "...İnsanlarda tek zorlu kanun:/Savaşlara, yoksulluğa karşı/kendilerini ayakta tutmaları/ölüme karşı yaşamalarıdır." (Asıl Adalet, Türkçesi: A.Kadir)

Şiir, yazın ve sanat ile insanlık yolunda toplumsal imgelemi var etme, evrensel değerleri canlı kılma çabası, öncelikle sömürü ve savaşa karşıdır. Her dönemde insanlık için en önemli çaba ayakta kalmaktır, kuşkusuz. Ama bilinçle, ama sanatla; öncelikle üreterek ve ekin yeşerterek... Bu bağlamda, Romanya’da yayımlanmış olan “Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi” (Poezie Turca Moderna Antologie, Nevzat Yusuf Sarıgöl-Nermin Yusuf, Editura Betta)’nde yer alan ve Arena Literara (Yıl 2, Sayı 6, Eylül 2017)’da yine Rumence yayımlanan şiirlerimden biri, Türkiye’de henüz bir dergide ya da kitapta yayımlamadığım “İnsansız Gelecek” idi. Bu şiirimi “Yeniden Türk Dili Dergisi” okurlarıyla paylaşmak isterim:

İNSANSIZ GELECEK

İyi bir gelecek umudu

Evrensel usun barışı kazanmaya odaklanması

ve silahları gömmesinde değil miydi?

Peki, umut nerede şimdi?

Çocuklara her tüfekten doyurmayan kurşun kalıyor...

Bilgiyle genişleyeceği yerde durmadan küçültülen evrende

barışa bir imza bile yasak mı?

(19)

Ne bırakacağız peki, çocuklara?
Çürüyen insanlığın arka odalarında
gösterilemeyen direnç yüzünden
yüzümüz kızarıırken
kıyıya vuran ölüm fotoğrafı dolaşımında
yürekli çabalara vurulmakta ağır kilit

Gömütsüz çoğul ölümler çağında
can denizinde ‘mülteci’ batarken
bir, durmadan küçülürken
yutmaz mı sıfır, yaşamı?

Peki ne bırakacağız, çocuklara?
Soysuz geleceğin içine gizlenmiş bir özgür dize, olsa olsa:
Hiçbir ağdan dost diline düşmesin insansız hava ateşleri!

.....

Gözlemleri, araştırmaları, tanıklığı, sanatsal duyarlılığı ve bilinciyle her aşamada yazınsal uğraş içinde var olan, 24 Ağustos 2016’da yitirdiğimiz Mehmet Tanju Akerman’ın ardından ozan, yazar, eğitimci Hasan Akarsu “...Şimdi yetim yazınımız / Şimdi yetim Sanat Yaprığı” der (Şiir Irmağı, Tüm Şiirler, Öğretmen Dünyası, Şubat 2017). Mehmet Tanju Akerman’ın yazın alanında nitelikli ve ekine dayalı bir iklim oluşturma çabasını saygıyla anarak “Sanat Yaprığı”, Şubat 2016, 11. sayısında yayımladığı “Açık Savaş” adlı şiirinden kimi dizeleri alıntılıyorum:

AÇIK SAVAŞ

“ortadoğuda açık savaş/önce saha ısıtılıp/sonra taraflar yazılan/amansız savaş/beş dolu yılı aşan...

ortadoğuda açık savaş/vahşi kapitalizmin sonu/insanlığın başlangıcı/olamayacak olan...

ortadoğuda açık savaş/henüz tarafları sahaya çıkmayan/ve birinci dünya savaşının devamı/
olan

ortadoğuda açık savaş/insanlık ayıbı/kocaman.” (Mehmet Tanju Akerman)

Mehmet Tanju Akerman'ın, “Sanat Yapağı” dergisinin birinci sayfasında yayımladığı şiirlerinin, son yapıtı olan “Akdeniz Kirlenmesi”nde bir araya gelmesi sevindiricidir. “Kendi zamanı içinde yürüyen” bir insan, bir şair olarak insani değerleri ayakta tutma çabası, dışta bırakılanı içirme ve yaygınlaştırma istenci, çevre sorunlarına ve toplumsal sorunlara duyarlılığı, üretme tutkusu, her yere taşıdığı sıcak yüreği ve ruh güzelliğiyle anımsanacak ve özlenecektir. Ödüllere, yarışmalara uzak durduğunu dile getirmiştir ve şiirinin değerleriyle yaşamdaki değerleri örtüşmektedir.

.....

Birbirinden güzel renklerde kapaklarıyla özenli tasarımı, dil işçiliği ve özveriyle 168 sayısı 1987 yılından 2015 yılı Haziran ayına dek okurlarına ulaştırılmış olan Türk Dili Dergisi'nin, 169. sayısı (Temmuz-Ağustos 2016) Sencer Karacalıoğlu'nun Genel Yayın Yönetmenliği ile yayımlandı. Derginin siyah renkli kapağında Türk Dili Dergisi'nin iyesi, sorumlu yayın yönetmeni, başyazarı Ahmet Miskioğlu, Türkçeyi sevenlere gülümseyerek ve umutla bakıyordu... Hasan Akarsu, Ahmet Miskioğlu'nun ölümünün ardından yazdığı şiirde, onun “ölümsüzlüğe gittiğini” vurgular ve “Türkçem üzgün/Türkçem yasta bugün” der. “Ağla Türkçem Ağla!” (Şiir Irmağı, Tüm Şiirler, Öğretmen Dünyası, Şubat 2017).

Sencer Karacalıoğlu, Türk Dili Dergisi 169. sayısında, derginin yayımının “yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı dün olduğu gibi bugün de görev bilerek” süreceğini muştular. Ancak, başka bir sayısı yayımlanamaz, Türk Dili Dergisi'nin... Bu durum derginin okurları için oldukça üzücü olurken dilsel ve yazınsal alanda önemli bir boşluk yaratmış olmalı diye düşünüyorum. Bireysel olarak paylaşmak isterim ki 1993 yılından beri sürdürümcüsü olduğum, 2000 yılından beri şiir ve denemelerimi yayımladığım ve yayım sürecinde Türkçe düşünmekten mutluluk duyduğum bir dergiden uzak kalmak benim için de üzücü oldu... 2017 yılı Kasım ayında Genel Yayın Yönetmeninin Sencer Karacalıoğlu olduğu “Yeniden Türk Dili Dergisi”nin bilgisunarda (internette) yayımlanmaya başlanması sevindiricidir. Bu ilk sayıda, Ahmet Miskioğlu'nun ölümünden önce ya da sonra Türk Dili Dergisi için kaleme alınmış, iletilmiş ve yayımlanamayan kimi yazıların yayımlanması da bir sürekliliği duyumsatmaktadır. Örneğin, 27 Haziran 2015'de son yolculuğuna uğurlanan Mehmet Başaran'ın ardından kaleme aldığım bir yazıyı, 21 Ağustos 2015'de Türk Dili Dergisi'ne iletmıştim. Ama bu yazı Ahmet Miskioğlu'nun aramızdan ayrılması nedeniyle yayımlanamadı. “Mehmet Başaran ve Ana Dil Sevgisi Üzerine” adlı yazımı da 1 Ağustos 2016 yılında Sencer Karacalıoğlu'na Türk Dili Dergisi'nin (yayımlanamayan) 170. sayısı için iletmıştim ve bu yazı “Yeniden Türk Dili Dergisi”nde 2017

yılı Kasım ayında yayımlandı. Sanırım daha önce Türk Dili Dergisi yazarlarının iletlediği başka yazılar da 2017 yılında “Yeniden Türk Dili Dergisi”nde okunabilir oldu.

“Yeniden Türk Dili Dergisi” nin, Türk Dili Dergisi’nin temel ilkesiyle; yani “yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilerek sürdürüleceğini, derginin Genel Yayın Yönetmeni Sencer Karacalıoğlu’nun “Yeniden Başlarken” adlı yazısından öğreniyoruz. Kendisine, Danışma Kurulu ve Yazı Kuruluna özverili uğraşlarında başarılar diliyor, derginin nice nitelikli ve ilkeli yayınlarıyla buluşmak ümidini taşıyorum.

=====

İNTİHAR VE İNTİHAR EDEN YAZAR, ŞAİRLER

FÜGEN KIVILCIMER

“Avdan dönen Narkissos susayıp da duru bir pınara eğilince suda kendi yüzünü gördü. Neden sonra, yansımanın kendine ait olduğunu fark etti ve “Başkaları benim yüzümden ne acılar çekmiş; şimdi anlıyorum” dedi. “ Kendime olan sevgimle yanıyorum ben. Suda yansıyan bu güzelliğe nasıl kavuşabilirim? O güzellikten vazgeçemem de. Artık yalnız ölüm kurtarır beni. Anlıyorum o benim, aldatmıyor beni artık hayalim. Tutuşturan da ben, tutuşan da, kendime olan sevgimle yanıyorum. Ne yapayım? İsteneyim mi, isteyeyim mi? İstenecek ne kaldı? Beni yoksul ediyor varlığım; arzuladığım benliğimle. Ayrılabilsem vücudumdan; garip bir dilek seven için ama. Sevdiğim uzak olsa keşke! Kemirsin artık gücümü acı; geldi son günleri ömrümün. Göçüyorum hayatımın baharında. Sevdiğim daha uzun ömürlü olsun dilerim. Ve şimdi can verelim, ikimiz de bir solukta.” “Böylece, su kıyısında eriyip gitti Narkissos. Canı, Ölüler Irmağı’nı geçerken suya eğildi ve son bir kez baktı o güzel yüzüne. Su perileri, gömmek için boşa aradılar Narkissos’un ölü gövdesini. Ancak eridiği yerde güzel, yepyeni bir çiçek açmıştı. Sevdiklerinin adıyla adlandırdılar onu Narkissos (Nergis) dediler.” Varolmanın dayanılmaz ağırlığından kurtulup salt mükemmel “idea” dan ibaret kalmayı arzular. Hiçlikle parlayan narsisistik hayalin önünde artık taşınamaz hale geldiğini hissettiği/duyumsadığı kendi öz varlığını, ortadan kaldırılması gereken bir engele dönüştürür. Bu en eski intihar mitini yani Narkissos mitolojisini, trajik bir dille öyküleştirmiştir Hamilton.

İntihar eylemi çok farklı nedenlere dayanabilir. Kimi kez hayatın/yaşamın ağır yükünü kaldıramayanlar, kimi kez de hayatta/yaşamda yeterince yük bulamayanlar intihar eder. Varoluşçu düşünürler intiharı insanın en büyük sorunu olarak görmüşlerdir. Örneğin; Camus: “ Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır: İntihar. Hayatın yaşamak

zahmetine değip değmediğinde bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna karşılık vermektir.” Sartre: İntihar, dünyada (burada) olmamanın bir başka yoludur.” Nietzsche: “Yaşamına son verme hakkının, birincil hak” olduğunu savunur. F. Merril: “İntihar, her şeyden önce, toplumsal bir olaydır ve toplumsal organizasyonun/düzenlemenin bozukluğunu gösterir.” Der.

Hayata/yaşama getirilme kararımız başkalarınca verilmekte, başkalarınca eğitilmekteyiz ve çoğu zaman da dış etkenlere göre ölmekteyiz. Yaşam sonsuz zaman ve mekan içerisinde bir ortaklıktır. Eninde sonunda herkesin yaşamak için bir sebebi olduğu gibi kendini öldürmek için de geçerli bir sebebi olabilir. Ölümlü dünyanın farkına varan insan, bir anlam arayarak, yaşamına bir anlam yükleyerek devam edebilir.

Niye kızar insanlar kendini öldürene? Ne der o gidişle? Yaşadığımız hayatın/yaşamın değip değmediğini sordurduğu, yaşamın diğer olasılıklarını, başka varolma biçimlerini gösterdiği için mi? Aslında yaşadığınız hayat/yaşam pek de matah deyip gülüp geçildiği için mi? “Ben niye hâlâ buradayım”, ona engel olabilir miydim”in suçluluğunu yaşattığı için mi? “Her şeyi vardı, niye ölmek istedi ki sorusuna yanıt bulamadığından mı? Her şeyin olması bize hedef olarak sunulduğunda, bunları reddedeni anlamak mümkün olmadığından mı? Bizi bir soru yumağıyla tarumar ettiği için mi?

İntihar, geçmişte bazı toplumlarda benimsenmiş ve bazı durumlarda başvurulması gerekli bir davranış olarak kabul edilmiştir. Eski İskandinavlar için doğal ölüm utanç vericidir, yaşlananlar kendilerini uçurumdan atarak daha onurlu kabul ettikleri ölüm biçimini seçerler. Japon toplumunda onurunu kurtarmak için yapılan harakiri gibi törensel intihar biçimleri olumlu karşılanır. (Narayama Köprüsü) Hindu dul kadınların, eşlerinin ölümünden sonra kendilerini yakarak öldürmesi yüceltilen bir tutumdur. Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin’de olduğu gibi aşkı için her şeyi göze alan, sevdikleri için canlarından vazgeçenler büyük aşık olmuş, aşklarını kanıtlar olmuşlardır.

Hristiyanlık ve Yahudilik’te olduğu gibi İslam dini de intiharı suç ve günah saymaktadır. İntiharı yasaklayan İslam dini, intiharı adam öldürme suçundan daha ağır bir suç sayar ve intihar edene cenaze namazını hak görmez. Toplumun intiharı değerlendirmesini, dinsel faktörler başta olmak üzere kültür, ahlak ve gelenek belirler. Dinsel düşüncelerin çoğunda intiharın günah olması, Tanrı’nın gücünü ihlal ediyor olması ile bağdaştırılmaktadır. Tanrı’nın gücüne ortak koşmak olarak algılanır. Bu durum, Tanrı’nın rolüne soyunmak olarak nitelendirilir ve günah sayılır.

Hayat/yaşam Tanrı’nın bir lütfu olarak görülebileceği gibi, boşuna bir çaba olarak da görülebilir... Eğer yaşam kişi için artık hiçbir doyum sunmuyorsa, mutsuz ve umutsuzsa Tanrı’nın da, Tanrı’ya minnet duymanın da bir anlamı olmayabilir. Hayat/yaşam bir zorunluluk olarak sunulduğunda, başarı ile atlatılmaya çalışılan bir alan olarak sunulduğunda bu sanki Tanrı’nın bir oyun alanı gibi algılanıp sınavdır denilebilir. Ne için?

Öbür dünyada daha iyi yaşamak için der tek tanrılı dinler. Yani burası olmayan ve kesinliği de olmayan bir başka diyarda daha iyi yaşam için sınav! İntihar eden bu sınavdan kalmıştır. Hem seçmeden geldiği bu dünyada yaşayamamış, hem de seçerek gittiği için vaat edilen öteki dünyayı kaybetmiştir.

İster psikolojik bir rahatsızlık, ister iradeye ait bir özgürlük olarak değerlendirilsin, intihar, kişinin kendi hayatını bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde sonlandırma isteğinin eyleme dönüşmüş hali olarak adlandırılabilir. Bu eylem insanın kendi iradesinden başka güç tanımadığını ifade ediyor(açıklıyor) oluşuyla, asice bir değer çatışmasının sonucu meydana gelmesiyle toplumsal, içsel ve çoğu zaman anlaşılabilir bir hesaplaşmanın sonucu olarak da psikolojik yahut son derece bireysel olarak değerlendirilebilir. Bir başka deyişle tüm benliğiyle, hayatta kalma ve var olma endişesi taşıyan insan için intihar, yalnızca ironik değildir. İntihar bir problemdir.

Sözü Halim Şafak’a bırakırsak; “Kendi Kendimi Öldürdüm” başlıklı yazısında şöyle yaklaşıyor intihar konusuna:

“Ölüm ve düşüncesi, insanın bu uğurdaki eylemi, tarih boyunca insan için kötücüllüğe ve şiddete varan bir etkilemenin ve büyülenmenin kaynağı olmuştur. Ölüm ve düşüncesi her haliyle kışkırtıcı ve çağırıcı olduğu için insan da şehvetle arzulamıştır. İster kendini öldürme, ister ölümü deneyimleme diyelim, insan arzusunu çoğu zaman kendini öldürmeyle sonuçlanan eyleme dönüştürmüştür. Hangi intiharın üstünü kazısak altından yine dünya çıkar. Dünya, sorun ettiklerimiz ve bunun karşısında dünyanın durumu, bu durum karşısında dünyanın durumu, ya da bizi anladıklarımız ve anlamadıklarımız, türlü hallerimiz, ölümü hem kurtuluş hem de başka bir varoluş biçimi olarak kabul etmeye gönderir, zorlar. İntihar karşısında ölüme dönük bilinmezliği- dinsel olanın söylediği dışında- sorun olarak kabul etsek bile ölme/ kendini öldürme süreci en şiddetli boşalmanın, kaybolmanın, kendinden geçmenin ve bütün bu olup bitenden büyülenmenin kaynaklarından biri olma ihtimalinden/ olasılığından dolayı insan ve zihnini sürekli meşgul etmiştir. Kendini öldürme, hem bedensel hem de ruhsal bir acı olduğu kadar, insan arzusunu kimi zaman en yüksek derece ve şiddetle tatmin eden bireysel bir eylemdir. Kendini öldürme ve ölme sürecinde eylemin insan bedenine ve ruhuna yapıp ettikleri, insanın her zaman arzuları içinde yer bulmuştur; ama insanın kendini öldürmesi bir tek bunlarla da açıklanamaz. Bunun dışında, insanın kendinden ve hayatından/yaşamından anladığı, yaşadıklarının gerçekten yaşayıp duymak istedikleri olup olmadığı konusu, çoğu zaman ölümle sonlanan ikilemle yaşamasına ve ölüp gitmesine izin vermiştir. “

Çoğunlukla kendini öldürme ediminin depresyondan kaynaklandığı düşünülür. Depresyon, varlığa yerleşemeyen ruhun çilesidir. Süresi belirsiz bir sürgün hali. Sürgün ruh, kendine de, ötekilere de, eşyaya da yabancıdır. Yersiz yurtsuzdur. Hiçbir yere sığamaz, hiçbir yerde olamaz, bir ucuna ilişemez yaşamın. Depresyonu; acı, korku ya da üzüntüyle

kariştırmamak gerek. Bütün bunlar kendine has nitelikleri ve yoğunlukları olan duygulardır. Duygu maddedir, depresyonsa antimadde. Duyuları soğurur ve kendine dönüştürür. Depresyonda ruhun derisi incelir. Hatta yer yer soyulur. Kişi kime değse canı yanar. Bu yüzden kimseye değmeden yaşamanın yolunu arar. Kimseye değmedikçe kaygısı artar, yaşamla bağları zayıflar. Bağlar zayıfladıkça deri daha da incelir. Depresyon döngüsü kendini böyle üretir ve sürdürür. Depresyondaki kişi etrafındaki insanlara bakar, onlar için üzülr, ülkesinde olup bitenlere bakar üzülr. Sadece kendi yaşamı, kendi zorlukları değil, bütün canlıların yaşam mücadelesi dayanılmaz bir acıyla yüklüdür. Varoluş topyekün kusurlu, karanlık ve ezici bir şiddetle kederlidir. Depresyondaki kişi alamadıklarına odaklanır. Ama verilse de alabilecek durumda değildir. Çünkü sorun alamamaktan çok verememektir. Depresyon, verecek bir şeyi kalmadığına inanmaktır. Ruhundaki boşlukla baş edebilmek için kendine nihilizm telkin eder. Sadece iç dünyası değil, her şey boş, her şey anlamsızdır. Karanlıkın şehvetine kapılıp aydınlığı yok sayar. Depresyon bütünlük algısını bozarak da sakatlar insanı. İnsanı intihara sürükleyen depresyona girmek değil; ona sarılmak, depresyona karişmaktır. Çünkü o zaman sarmaşık, ağacın yerine geçer. İntihar eden kişi sarmaşıktan kurtulmak için ağacı keser.

=====

DEMİRTAŞ CEYHUN'UN YAŞAMI VE AYDINLANMAYA BAKIŞI

İNCİ PONAT

Demirtaş Ceyhun, yazınsal alanda ürettiği birbirinden değerli yapıtlarının yanı sıra, düşünce dünyamıza yaptığı önemli katkılarla da anılmayı hak etmiş bir yazarımız, bir cumhuriyet aydınımızdır. 1934 yılında Adana'da dünyaya gelmiş, ilk ve orta öğrenimini bu kentte tamamlamış, 1959 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmiş bir mimardır.1966'da Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin yönetim kurulu üyeliğine seğilerek üç dönem sekreterlik görevini üstlenmiştir. Bu dönemde, kentleşme, boğaz köprüsü, imar yolsuzlukları, arsa spekülasyonu, özel yüksek okullar, sendikalaşma gibi konularda ses getiren etkinlikler geręekleřtirmiř, somut verilere dayanan çıkışlarıyla Mimarlar Odası'nda gündemi belirleyen kişi olmuştur. Özellikle, özel yüksek okulların kapatılması konusunda, üniversite gençliği ile birlikte verilen savaşım sonuca ulaşmış, 1968 tarihinde Danıştay kararıyla özel yüksek okullar kapatılmıştır. 1980 darbesinden sonra bu okulların yeniden açılması ve hızla yaygınlaşması üzerine D.CEYHUN, 25 Temmuz 1999 tarihinde Cumhuriyet'teki köşesinde şöyle yazacaktır:

“Eyyy! 1960’larda bir kez daha oynanan, yüksek öğretimin özelleştirilmesi oyununa “Özel Yüksek Okullara Hayır!” diyerek son veren 68’li gençler!..

Eyyyy! Sivil ve asker, ya da memur...Uygar toplum örgütü üyeleri!.. Bir kez daha sesleniyorum sizlere!..Yükseköğretimin özelleştirilmesi kisvesi altında, köktendinci tarikat vakıflarına bırakılması bu toplumu ortaçağ karanlığına sürüklemek demektir.

Yükseköğretimin özelleştirilmesine hayır!” diye bir kez daha hep birlikte haykırılım... Haydin!..”

12 Mart askeri muhtırasından sonra, siyasi baskıların yarattığı belirsizlik ortamında, yeterince yararlı olamayacağını düşünerek, Mimarlar Odası’ndaki görevinden ayrılmış, bir süre sonra mimarlığı da bırakarak, kendini tümüyle edebiyata adanmıştır.

12 Eylül 1980 sonrası giderek artan baskı ve insan hakları saldırılarına karşı, Aziz Nesin’le birlikte Aydınlar Dilekçesi eylemini düzenleyenler arasındadır.

Politika Gazetesinin yazı işleri Müdürlüğü, Vatan, Cumhuriyet, Milliyet gazetelerinde, haftalık Aydınlık ve Teori Dergilerinde köşe yazarlığı yapmıştır.

Üretken bir yazardır. Öykü, roman, inceleme, deneme türlerinde kırkın üstünde yapıta imza atan Ceyhun’un ‘Horozlu Ayna’ , ‘Avşalı Çocuk’ ‘Savaş ve Küçük Barış’ ‘Ada’nın Kuşu’ adlı çocuk kitapları bulunmaktadır.İlk öykü kitabı ‘Tanrıgillerden Biri’nde, bireyin toplum içindeki bunalımını, umutsuzluğunu, cinsel sorunları çerçevesinde irdeleyen Ceyhun, insanın ruhsal yapısını çözümlemedeki yetkinliğiyle ilgi çeker. 1960 sonrası toplumcu gerçekçi bir çizgide üretir yapıtlarını. ‘Çamasan’ adlı kitabı bu çizginin başarılı örneklerindendir ve ona 1972’de Sait Faik Hikâye Ödülü’nü kazandırır. ‘Apartman’ kitabıyla da 1974 Türk Dil Kurumu öykü ödülünü alır. Doğu Anadolu insanının yazgısı üzerine kurguladığı ilk romanı Asya, ona 1970 TRT Başarı Ödülünü kazandıracaktır. Bunların dışında başlıca kitapları:

Öyküler: Sansaryan Hanı, Ay İzi: Eylül Öyküleri

Roman: Yağmur Sıcağı, Cadı Fırtınası,

İnceleme, Araştırma: ‘Haçlı Emperyalizmi’, ‘Yağma Edilen Türkiye’ ‘Yeni Bir Dev’, ‘Türk Edebiyatındaki Anadolu’ ‘Yüz Yaşındaki Delikanlı: Bulgaristan’

Denemeleri: ‘Yirminci Yüzyıl ve Edebiyatı’, ‘Ah Şu Biz Göçebeler’, ‘Ah Şu Biz Karabıyıklı Türkler’, ‘Edebiyatımı Geri İstiyorum.’, Entelektüelden Entele’, Aydınlarımız ve Laisizm.”Osmanlılarda Aydın Kavramı ve Edebiyat’.

Anı: ‘Yaşasın Aziz Nesin’, ‘Yakılacak Adam Aziz Nesin’

Ödüllü kitaplarından biri de 'Sansaryan Hanı'dır. Kitapla aynı adı taşıyan öyküsü toplumcu gerçekçi edebiyatın güzel örneklerinden biridir. Özetlersek:

Evli, iyi eğitilmiş, işi gücü tıkrında, rahatı yerinde bir burjuva erkeği, coşkuyu, mutluluğu, evlilik dışı ilişkilerde aramaktadır. Karısının da bu tür ilişkisi olduğunu sezdirir okura. Kendisi, çocukluğunda ve gençliğinde görece yoksulluk çekmiş olmasına karşın, karısı Demokrat Partili bir müteahhidin kızıdır. Sıcak evinde, sevgilisiyle buluşma saatini beklerken, fonda Wagner müziği çalmaktadır.

Karlı bir kış günüdür. Yasak aşkı ile buluşmak üzere sokağa çıktığında, bir işçi yürüyüşünün ortasında bulur kendini. Hak arayışı için bu karlı günde sokaklara dökülmüştür işçiler. Öfkelenir, sevgilisi onu beklemektedir. Bu tür eylemleri önleyemediği için hükümete verir veritirir. Oysa üniversite öğrenciliği sırasında, o da bu tür eylemlere destek vermiş, yürüyüşlere katılmış, göstericilerle birlikte sloganlar atmıştır.

Kalabalığın içinde, aile dostu, kendi gibi eğitilmiş, iyi iş sahibi Kâmil Bey'e rastlar. İki arkadaş, işçi başkaldırılarını, sınıflı toplum konularını tartışmaya başlarlar. Bir anda, o günkü gençliğin 'fruko' adını taktıkları toplum polisleri ortaya çıkar ve işçilerle birlikte, iki arkadaşı da coplara bir Land Rover araca ite kaka bindirirler. Öykü kahramanımız ve Kâmil Bey şaşkınlık içindedirler. Polisin, işçileri coplama eylemi, aracın içinde de sürer. Yediği dayaktan yüzü gözü kan içindeki işçi polise şöyle seslenir:

- Siz kimlere hizmet ettiğinizin farkında mısınız? Aslında hepiniz de bizim gibi emekçisiniz ama, itten köpekten yanasınız.

Sirkeci'deki, ünlü Sansaryan Hanı'na getirilirler. Sorgulanmalarını beklerken, öykü kahramanımızla Kâmil Bey arasında geçen konuşma ilgi çekicidir:

-Dikkatinizi çekti mi Kamil Bey, yol boyunca işçiler bir kerecik olsun bizimle konuşmadılar.

-Aydınlara güvenmiyorlar, der Kâmil Bey. Aslında patronlardan kazık yiyorlar ama aydınlara düşmanlar. Haksız da değiller, karşılarında hep aydın bulmuşlar.

- Biz patron değil miyiz? Sorusunu yönelten öykü kahramanımız, soruşturmanın bir türlü başlamaması üzerine odanın kapısını açarak var gücüyle bağırır boşluğa:

- Biliyor musunuz ben kimin damadıyım?

1980'lerden sonra, cumhuriyete ve onun ilkelerine karşı saldırıların giderek ivme kazanması nedeniyle Demirtaş Ceyhun, roman ve öykü yazmayı bırakarak, araştırma-inceleme ve deneme kitapları üzerinde yoğunlaşır.

Mimarlık ve yazı alanının dışında, siyasetle de yakından ilgilenmiş, İşçi Partisi üyesidir. Hatta o partinin gölge kabinesinde Kültür Bakanı bile olmuştur. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Yönetim Kurulunda sekreter olarak görev yapmış, toplumsal örgütlenmeyi önemseyen bir kişiliktir. Aydınımsı değil, aydındır. Siyasi görüşünü, Türk solcusu bir yurtsever ve Kemalist olarak tanımlar. Çünkü bir ideolojidir Kemalizm. Atatürkçü kavramının karşısındadır. Cü, cu ekiyle yapılan yakıştırmaların, kimi liberal aydınların, karşı devrimcilerin Cumhuriyetin ilkelerini aşağılamak için kullandıklarının ayrıımıdadır. Örneğin eski Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, 1999 adli yılı açış konuşmasında, ilk hedef olarak laikliğe saldırmış, "Türkiye'deki uygulama, gerçek laiklikten, sekülerleşmeden uzak bir laikliktir. Ülkemizde çarpıcı kırılmalara uğramıştır. Dine saygısızdır, saldırgandır, bu nedenle Türkiye'deki uygulama laiklik değil, laikçiliktir, "diyebilmektedir. Laikliği de şöyle tanımlar Selçuk. "Din ile devletin, karşılıklı bağımsızlık ilkesini benimseyerek bir arada yaşamalarını sağlamak." Aynı kişi, Fransa'daki katı sekülerizm yerine Belçika'da uygulanan laiklikten yanadır. Oysa D.Ceyhun'un görüşü farklıdır. Ona göre laiklik, tüm dinlerin karşılıklı bağımsızlık ilkesini benimseyerek bir arada yaşamalarını sağlayacak bir yönetime kavuşturmak, siyasal erkin kutsallaştırılmasına karşı çıkmaktır.(Aydınlarımız ve laisizm. Sf.24)

Demirtaş Ceyhun, akli ve bilimi yüce değer olarak kabul eden pozitivist bir aydınlanmayı savunur. Avrupa ve Türk tarihini ayrıntılı bir biçimde incelemiş, toplumları aydınlanmaya götüren evreleri iyi saptamış, bu konuda pek çok kitap yazmış, tezler üretebilmiş bir yazardır.

DİN – EDEBİYAT- AYDINLANMA İLİŞKİSİ:

Örneğin Aydınlarımız ve Laisizm kitabında DİN- EDEBİYAT bağlamında toplumların gelişmişliğini irdeler.Edebiyat= özgür düşünce. Antik Yunan kültürünün, hatta çağdaş batı kültürünün, İsa'dan bin yıl önce yaşamış Homeros'un destanlarından kaynaklandığını söyler. (Aristo'nun ilk filozof diye nitelediği şair) Yine İsa'dan önce VII. YY'DA Sapho, Aisopos gibi büyük şairler yetişmiştir. V. IV. YY.da Sophokles,, Euripides, Aristophanes, Sokrates, Platon, Aristoteles, Roma İmparatorluğu döneminde, Latin edebiyatına damgasını vurmuş olan Lucretius, Vergilius, Horatius gibi büyük şairler yetişmişken, 324 yılında, Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığı devletin resmi dini olarak kabul etmesiyle edebiyat neden birdenbire sönüvermiştir sorusunu yöneltir. Bu tarihten sonraki Doğu Roma İmparatorluğu'nun dünya şiiri içinde anılmaya değer bir şiirinin olmadığını söyler.(Aydınlarımız ve Laisizm. Sf.117)

Arap şiiri de İslamiyet'ten önce büyük bir gelişme göstermiş, ve VI. Yy.da ARUZ vezni bularak dünya şiirinin öncüsü haline gelmiştir. Şiir toplum üzerinde çok etkilidir. Beğenilen şiirler Kâbe duvarına asılmakta ve bu şairlere 'Muallakat' adı verilmektedir. Antere bin Şeddat, İmrü-el Kays, Ümeyye Bin Ebiü's Salet o dönemin ünlü şairleridir. İslamiyetle

birlikte Arap şiiri de sona ermiştir. Çünkü Kuran'ın Şuara suresi'nin 223. Ayeti buna izin vermez. 'Onlar, şeytanlara kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.' demektedir şairler için.

Anadolu'ya gelince; Anadolu Türk kültürü, XIII.yy 'da iki önemli şair, aynı zamanda düşünür yetiştirmiş. Yunus ve Mevlana. Yapıtlarını Farsça yazan ve Sünni Hanefi ideolojiyi simgeleyen Mevlana, ibadetin içine dansı ve müziği sokarak büyük bir devrim yapmıştır ve onun Mesnevi'si, daha sonra divan şiirinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Heterodoks Müslümanlar arasından çıkan ve şiirlerini Oğuz Türkçesiyle söyleyen Yunus Emre de, Anadolu halk şiirinin, hatta bugünkü modern şiirimizin temellerini atmıştır. Aynı zamanda bir reformisttir Yunus Emre. İslamiyet ilk kez XIII.yy'da, Anadolu'daki bu heteredoks Müslümanlar tarafından özeleştirici yapma olanağına kavuşmuş, ancak, gerek Selçuklu Devleti'nin gerekse Osmanlı'nın tam bir teokratik devletler olmamaları nedeniyle sonuca ulaşamamıştır, D.Ceyhun'a göre.

Nitekim Fransız yazarı Pierre Seghers'in bir kitabında belirttiğine göre, Batı düşüncesinin kurucularından Martin Luther, çağdaşı Erasmus'a yazdığı bir mektuba, Yunus Emre'nin kimi şiirlerinin çevirilerini de ekleyerek, 'Bunları çoğaltıp dağıtın, bu Türkmen dervishi, dinde reformu bizden üç yüz yıl önce gerçekleştirmiş,' diye yazmaktadır.

Yine D. Ceyhun'un görüşüne göre, bir uç beyliğini, bir buçuk yüzyıl gibi kısa bir sürede imparatorluk haline getiren ideolojik ve kültürel tabanı da, Mevlâna ve Yunus Emre'nin yanı sıra, daha sonraki yy.larda yaşamış olan Nesimi, Ahmedî, Necatî, Fuzulî, Baki, Nef'î, Bağdatlı Ruhi, Şeyhülislam Yahya, Pir Sultan Abdal gibi çoğu dünya şiirinin de büyük ustası olan nice şair yetiştirmiş Anadolu Türk Kültürü yaratmıştır kesinlikle. Yani Osmanlı İmparatorluğunu yaratan kültürün temelinde edebiyat yatmaktadır. (Aydınlarımız ve Laisizm sf.124) Osmanlı sarayındaki şehzadelerin eğitimi de II.Murat'tan itibaren saraydaki şairlere verilmiştir. Bu nedenle XIX yy' a kadar şiir yazmayan Osmanlı Sultanı, şehzadesi yok gibidir.

RÖNESANS'a gelince: Batı şiirinin yaratıcısı Rönesans hareketidir. Rönesans hareketinin düşünsel temeli de ortaçağ feodal Kilise Devletine karşı, ticaret burjuvasisinin öncülüğünde, ta XIII.yy'da başlatılmış, ve yüzyıllar boyu süren savaşım sırasında gene Dante, Boccaccio, Machavelli, Erasmus, Cervantes Montaigne gibi şairler, yazarlar tarafından kurulmuştur. "İnanan insan kavramına karşı, düşünen insanı, dogmalara karşı akli egemen kılan Rönesans hareketinin ardından yaşanan, insanın kendi akli ve gördükleriyle kendi varlığının bilincine vararak, din, töre, ahlak, kültür gibi konularla ilgili sorunlarını gene kendi akli ve bilinciyle irdelemesi aşaması olan XVIII.yy'daki 'Aydınlanma Çağı' da tam anlamıyla, şairlerin, yazarların, düşünürlerin bir ürünüdür. Tarihçilerin belirlemelerine göre Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra, İtalya'dan ressam getirtip kendi portresini yaptırtmış, çağdaşı Leonardo Da Vinci ile mektuplaşarak

rönesansla yakından ilgilenmesine karşın Osmanlı toplumu ne rönesansı yaşamıştır tarihinde, ne de aydınlanmayı.

Bu olgunun, Hristiyanlıkla İslamiyet arasındaki köklü farklılıklardan kaynaklandığını söyler D. Ceyhun. Hristiyanlığın daha başlangıçta, kölelik aşamasını yaşayan antik bir tarım toplumu dini olarak kurulmasına karşın İslamiyet, egemen üretim ilişkisi hayvancılığa ve ticarete dayalı bir göçebe toplum dini olarak doğmuştur. Bu nedenle Hristiyanlık toprak mülkiyetini kutsallaştırarak feodalite ile kolayca bütünleşebilmiş, köle emeğiyle tarımda sermaye birikimini sağlayabilmiştir. İslamiyet ise fethedilen topraklarda 'ıkta' sistemini koruyarak toprak ağalığı sistemine izin vermemiş, faizi haram saymış, çok eşlilik ve harem gibi göçebe toplum kurumlarını kutsallaştırmıştır.

Daha önemli bir diğer fark, Hristiyanlıkta şeriatın kutsal kitaptan değil, Kilise'nin ruhban sınıfından kaynaklanıyor olmasına karşın, İslamiyet'te doğrudan şeriattan kaynaklanıyor olmasıdır. Müslümanlık doğrudan bir devlet dini olarak doğmuştur. Bu nedenle, batı toplumlarının bilinçlerinde teokratik kilise devletine karşı verilmiş olan savaşım sonucunda ulaşılan Rönesans ve aydınlanma çağının ürünü olan laiklik, tolerans, demokrasi gibi kavramlar, doğu toplumlarının bilinçlerinde yoktur. Ne Arapçada bir karşılıkları vardır ne de Türkçede. Tanzimat döneminde görece yenilenme hareketleri görülsede, sanayi devrimini çoktan gerçekleştirmiş olan batı toplumu karşısında Osmanlı hâlâ göçebe toplum ekonomisindedir, üretimi yoktur, batıya borçlandıkça borçlanır, sonunda düyunu umumiye bu imparatorluğu hasta adam düzeyine indirir ve 1.Dünya Savaşıyla yok olur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda aydınlar, 18. Yy'dan itibaren askeri okullarda yetişmişlerdir. Birinci Meşrutiyet'le birlikte, parlamenter sisteme geçildikten sonra, toplumsal ve siyasal ideolojileri edebiyatçılar üretmeye başlamışlar. Birinci Meşrutiyet'te Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi; 2.Meşrutiyet'ten sonra, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Refik Halit, adlarını örnek olarak sayabiliriz.

Mustafa Kemal Atatürk, o olağanüstü devrimci zekasıyla, tam da imparatorluğun yıkıldığı bu karmaşa döneminde cumhuriyeti kurarak daha sonra bunu laik devlete dönüştürmüş, aydınlanma hareketini başlatarak tüm dünyayı şaşırtmıştır. Özellikle İslam dünyası hâlâ dehşetle bu dönüşümü tartışmaktadırlar.

Cumhuriyet'in yükseliş ve düşüşünü de edebiyatla ilişkilendirir D.CEYHUN. Mustafa Kemal de, yeni ideolojinin= özgür düşüncenin yerleşmesi için edebiyatı temel araç olarak görmüş, yanındaki ve sofrasındaki sanatçı ve edebiyatçılarla yeni ideolojinin temellerini atmıştır. Kimdir bunlar? Yakup Kadri'dir, Falih Rıfkı Atay'dır, Yahya Kemal Beyatlı'dır., Ruşen Eşref'tir, Mahmut Şevket'tir. Mustafa Kemal'in bu büyük başarısının altında, hiç kuşku yok ki, doğulu toplumlarda özgür düşünebilmeyi sağlayan tek disiplinin edebiyat olduğunu ve toplumsal ideolojinin edebiyatçılar tarafından üretildiğini çok iyi saptamış olması yatmaktadır. (Osmanlılarda Aydın Kavramı ve edebiyat sf.29)

Tek parti dönemine karşı, sol muhalefet kanadında, başta Nazım Hikmet olmak üzere, Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin, 40 kuşağı ozanları, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, sağ muhalefette ise Mehmet Akif, Necip Fazıl, Arif Nihat, Tarık buğra gibi yazarlar da, kendi ideolojilerini yaratmışlardır. (Entelektüel'den Entel'e sf.11)

Bu bilgi aktarımından sonra şu yorumu yapıyor D. Ceyhun: “Ülkemizde kimsenin öyküye, romana, şiire metelik vermemesine, yazarlığı kesinlikle meslekten bile saymamasına karşı, yöneticilerimizin her zaman yazarlardan korkmaları, sürekli onlarla uğraşmaları, fırsatını düşürünce derisini dahi yüzdürmeleri, olmadı sürgünlere göndermeleri, ömürleri boyunca cezaevlerinde süründürmeleri, belki de yazarların ideoloji yaratmadaki yetenekleri yüzündendir, kim bilir?”

12 Eylül darbecileri için de benzer savları ileri sürer. D.Ceyhun'a göre 12 Eylül, kesinlikle basit bir askeri darbe değildir. Kaba bir gözlemle bile, bu olayın, bireylerdeki örgütlenme bilincini körelttiğini, dili yozlaştırıp tüm kavramları aşındırarak edebiyata kanal değiştirttiğini, dolayısıyla toplumu hızla kültürsüzleştirip, demokratikleşmesini engelleme politikalarını kusursuz bir olgunlukta ve uyum içinde yürüttüğünü görmemek gerçekten olanaksızdır. 12 Eylül'de generaller siyasal gerekçelere dayanarak yönetime el koydukları halde, salt siyasal olaylar ve örgütlerle uğraşmakla kalmamışlar, edebiyata da el atmışlardır. Yalnızca yazarları tutuklamakla kalmamışlar, öncelikli olarak Türk Dil Kurumunu kapatmışlar, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kurucuları ve yöneticileri hakkında dava açmışlar, evlerden, kitapçılardan, yayınevlerinden on binlerce kitap toplamışlardır. 12 Eylül'ü öteki darbelerden ayıran en önemli nokta, dil ve edebiyatla doğrudan uğraşmasıdır.

Kısacası, Rönesans ve aydınlanma çağını yaşamış batı toplumu için bugün edebiyatın siyasal işlevi bitmiştir ancak biz Türklerin edebiyatın siyasal işlevine daha çok gereksinmemiz vardır, diyor D. Ceyhun. Biz kendi rönesansımızı ve aydınlanmamızı, felsefemizi, kendi edebiyatımızla gerçekleştirebiliriz diye de ekliyor.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra ülkemizde yaygınlaşan postmodern edebiyatı da alabildiğine eleştirir D. Ceyhun. Postmodern aydın olmaz der. Nedir postmodernizm? Aydınlanma çağını, tarihselliği, ideolojileri reddeder. Toplumlara kurtuluşu için büyük anlatılar üretmek yerine geleneksel olanla yetinmeli, etnik köken, mezhep gibi konularda savaşım verilmelidir der. Seçkinciliğe karşıdır. Sıradan ve mistik olanı öne çıkarır. İyi-kötü,güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi kavramları yan yana getirerek eşitler, her şeyin eşitlenmesi, her şeyin değersizleşmesini de birlikte getirir. Yalnız bir şey yüce değerlidir. Sermaye.Postmodern edebiyata da bu olgular yansımıştır kuşkusuz.Edebiyatımı geri istiyorum adlı deneme kitabında da bu konuyu uzun uzun irdeler.

“Entelektüelden entele” adlı denemesinde de özellikle 1980'lerden sonra aydınlarımızdaki dönüşümü eleştirir. Entel barlara takılıp caz müziği dinlemekle yetinen,

Marks'tan, Engels'ten habersiz gibi davranan, sermaye emek çelişkisinden hiç söz etmeyen bu aydınların postmodern yapıtlar ilgisini çekmektedir.

Demirtaş Ceyhun Yrk bir aileden gelmektedir. Yazınsal yapıtlarında da bu olguyu sıkça kullanır. 'Ah şu Biz Karabıyıklı Türkler', 'Ah şu Biz Göçebeler' adlı deneme kitaplarında, Orta Asya bozkırlarından başlayarak, Karahanlılar'dan Gaznelilere, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'ndan Anadolu Selçukluları'na dek, Osmanlıyı, beylikleri ve Türkiye Cumhuriyeti'ni de içine alan, çok kapsamlı bir çalışmayla çıkar karşımıza ve bu Türk Devletlerini siyasal, kültürel, ekonomik boyutlarıyla irdeler. Sorular yöneltir okura, bize kim olduğumuzu anlatır. Gebeliğimizden utanmamamız gerektiğini savunur. Ah bir yanımızın göçebe bir yanımızın Romalı olduğunu bir anlayabilsek! diye yakınır. Bilindiği gibi Osmanlı, Türk sözcüğünün göçebeliği çağrıştırması nedeniyle bu iki sözcüğü hiç kullanmaz. Hatta Etrak-ı bi idrak gibi söylemlerle Türklüğü aşağılar. Türklük, Mustafa Kemal Atatürkün kurduğu modern cumhuriyetle değer kazanmıştır. Ancak bu asla ırk bir yaklaşım değildir. Mustafa Kemal'i panturanistlerden ayıran en önemli özellik budur. Bizim anayurdumuz Anadolu'dur' der M.Kemal ve Anadolu topraklarındaki tüm uygarlıkların, aynı zamanda bizim uygarlığımız olduğunu savunur. 1930'larda doruğa ulaşan Anadolu'daki arkeolojik çalışmalar, kazılar, bu savı doğrulamak içindir. Çanakale zaferinden sonra yanındaki bir subaya Hektor'un öcünü aldık demesi bundandır.

OğLU OZAN CEYHUN'LA GöRüş AYRILIKLARI:

1998-2000 yılları arasında Alman Yeşiller Partisi'nden Avrupa Parlamentosu yeliği yapmış olan Ozan Ceyhun, siyasi konularda babasıyla sık sık tartışırlardı. Kuşaklar arasındaki görüş farkından kaynaklanan bu tartışmaları, Ozan Ceyhun'un, babasının hastalığının kritik bir sürece girdiği dönemde kaleme aldığı bir yazıdan anlıyoruz. şöyle diyor oğul Ceyhun:

"Babalar ve oğullar hep tartışırlar. Bu sanırım değişmez bir diyalektik kural olsa gerek. Geçmişte Demirtaş'ın goşist oğluydum.' Baban da revizyonist' derdi arkadaşlarım. Babamdan öğrendim adaletsizliklere başkaldırmasını; ama itiraf edeyim, gerektiğinde inandığımı doğrular için babamla bile kavga etmek gerektiğini. Son bir yıldır, artık aramızda politika konuşamaz olmuştuk. O benim AB yolunda demokratikleşme çabası içinde çırpınan Türkiye'deki siyasi ittifaklarımı anlayamaz, ben ise, 12 Mart'ları, 12 Eylül'leri zindanlarda yaşamış, oğlunu kanlı 1 Mayıs meydanında cesetler arasında aramış bir babanın Veli Küçük'leri nasıl savunur hale geldiğini kabul edemez olmuştuk.

Ulusalı babam ve onun liboş oğluyduk günümüz Türkiye gerçeğinde. Annem aramızda bir tür 'BM' gibi tartışmamızı yasaklayarak sükuneti sağlar durumdaydı. Sadece toplumda değil, ailelerde bile bu hesaplaşmanın tartışmalara neden olduğu bir ortamda elbette baba ve oğul sevgimiz hiç değişmedi. Benimle aynı çizgiye sahip olduğu iddiasındaki bol sayıda

sahtekâra karşı savunduğum gibi babamı, o da gözü dönmüş kraldan çok kralcı ulusalcılara karşı hep beni savundu.”

29 Temmuz 2009’da yitirdiğimiz Demirtaş Ceyhun, Aşiyân Mezarlığı’nda yatmaktadır.

Demirtaş Ceyhun’un Cadı Fırtınası adlı romanından alınmış birkaç özlü sözle bitirelim yazıyı:

“İnsan bir kez onurunu yitirdi mi artık onun için her şey mübahtır.”

“Zaman denen şey ya sirkeleştirir, çekilmez kılar adamı, ya da şaraplaştırır, dostlara, yoldaşlara boğar.”

“Bilesin, yeryüzünde gerçek olan tek şey sevgidir. Mülkün de temeli sevgi, adaletin de temeli sevgi, gücün de temeli sevgi.”

Sevgiyle kalın.

=====

SAİT FAİK’İN ÖZGÜNLÜĞÜ

KAİM ELBAN

Edebiyatımıza değişik renkler ve tatlar getirmiş, taze kan vermiş bir sanatçıydı Sait Faik. Öykülerinde kimseyle kıyaslanamayan, kimseye benzemeyen, yerli yabancı hiçbir etkileşim sezdirmeyen bir nitelik vardı. Ancak sanatçının kendinden önceki kuşaklardan etkilenmeyip geleneğin dışında kalarak özgün yapıtlar ortaya koyabilmesi, olağan bir durum değildir. Bu yüzden Sait Faik, kendinden önceki kuşağın yazarlarını bir yana bırakarak sanatında doruğu yakalayabildiği için, edebiyat dünyamızın özgün ve usta bir sanatçısı olarak anılmayı hak etmiştir. Sanatçıda sözünü ettiğimiz bu özgünlüğün nereden geldiğini, onu bu başarıya ulaştıran niteliklerinin neler olduğunu, hangi kaynaklardan etkilenmiş olabileceğinin izlerini sürmeye, ayrıca sanatındaki gelişim aşamalarını yapıtlarından örneklerle incelemeye çalışalım.

Yazarlığının ilk yıllarında, “Sanat hayatınızda ne yapmak istiyorsunuz?” sorusuna verdiği yanıt: “Bugün gayem bir roman yazabilmektir. Buna hikâyeden geçilebileceğini sanmıyorum. Fakat istediğim şey elbette ki hayattır, yaratmaktır. Bugün ne yapalım ki bizden evvelkiler kendilerinden bize bir şeyler bırakmamış bulunuyorlar. Onun için evvela okumak istiyorum: Proust’u hazmetmek, Gide’i anlamak, bir Dostoyevski ile hembezm (bir mecliste oturan) olmak, Thomas Mann kadar doymak istiyorum. Biz, Garbın büyüklerini

okuyarak romana varmaya çalışacağız.” sözleri olmuştur. Onun sistemli okuyamadığını biliyoruz. Ama 1930-1933 yılları arasında eğitim için gittiği Fransa’da, sözünü ettiği yazarlardan etkiler aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yazar, kimlerden etkilendiniz, sorusuna, “Galiba hepsinden etkilendim.” diyerek düşüncemizi doğrularken, Andre Gide ve Lautreamont’u çok sevdiğini, sürekli bu yazarları okuduğunu, ‘Beni kendime alıştıran Gide’dir.’ dediğini, bizde, kendinden önceki kuşaktan sevdiği tek sanatçının Osman Cemal Kaygılı olduğunu da ekleyelim.

Bu durumda sanatçı, ister istemez başka kaynaklara yönelmek ve kendi yaratıcılığına güvenmek zorunda kalıyor. Kendilerinden önceki kuşağın yazarlık tutumlarını hiç beğenmiyor. Onların dünyamızdaki değişim ve gelişimin karşısında, yaşama ve topluma yukardan bakarak toplumumuzu düzeltmek sevdasında oluşlarını, çok yanlış buluyor. Eskilerin bu tutumlarına karşılık, kendi yazarlık anlayışını da şu sözlerle açıklıyor:

“Bize gelince, cemiyeti düzeltmek konusunda bir iddiamız yok. Biz cemiyette insanlarımızla aynı hayatı yaşamak istiyoruz. Ben mahut (belirli) bir zümre için değil, büyük kütle(kitle) için yazıyorum. Fikrimce sanatkâr cemiyetin ham insanlarıyla meşgul olmalıdır. Endişem onlara hoşça vakit geçirtmek değil, büyük kütleye hitap etmek, onları olgunlaştırmaktır.”

Sait Faik, büyük kütleyi olgunlaştırmak yolunda, yazarlığı tek uğraş sayarak işe koyulur. İnsanlarıyla aynı hayatı yaşarken, halkının sıradan, namuslu, emeğinin hakkını alamamış, sanatkâr ruhlu insanlarını, daha yakından gözleyip tanıyabilmek için düşer yollara. Mahalle, sokak, kahvehane, meyhane, Köprüaltı, Suriçi, Surdışı, Adalar demeden İstanbul’u gezer durur. Balıkçılar, hamallar, işçiler, işsizler; balık, kuş, yaprak, çiçek, bulut, deniz ne gördüyse, bitmeyen bir hayret ve derin bir merakla gözlemlerini sürdürür. Bunlarda insan ve doğa gerçeğini ve insandaki yaşama sevincini bulma umudundadır. Kimileri bu gezintilerini aylaklık, avarelik ve serserilik saysalar da yazar, öyküleri için gerekli olan doğa ve insan malzemesini toplamanın ciddi çabası içerisinde. Bu gezerek görüp inceleme, onda doğuştan gelen, iflah olmaz insan sevgisinin tetiklediği bir tutku halidir. O sevgi giderek Mevlana, Yunus ve Hacı Bektaş Veli’deki insana saygı ve sevginin Sait’e bürünmüş biçimi olur. Servetini onun sevdiği insanların sırtından ele geçiren insafsız fabrikatör, karaborsacı tüccar, insanları kandırmak için ayaküstü bin bir yalanı utanmadan ortaya süren kalpazanlar, ilgi alanının dışındadır. Onları sevmez. Bir iyiliği, güzelliği ya da haksızlığı vurgularken yararlanmak zorunda kalmadıkça yapıtlarında sözünü bile etmez onların. Bu tutumunu öykülerinde ve çeşitli konuşmalarında açık açık dile getirir.

Sait Faik’in, öykülerini sıradanlığın üstüne çıkaran bir başka yönü de ondaki yazarlık yeteneğidir. O, dünyaya öykü yazmak için gelmiş biri. Arının bal yapılacak çiçeği bildiği gibi, o da içinde öyküye bir öz taşıyabilecek yaşamları, sanki içgüdüyle bulup çıkarır. Yazılarındaki savruluk ve dil yanlışlarıyla ilgili yargılardan söz açıldığında çoğunluk, onun anlatımına özen göstermediği, kullandığı dilin kimi yanlışlar taşıdığı kanısındadır. Oysa

bunlar sanıldığı kadar çok değil; ancak öteki yazarlarda olduğu kadardır. Kimi yazılarında unutkanlıktan ya da dikkatsizliğinden kaynaklanan yanlışlar söz konusu olmakta; ama başkalarında kusur sayılabilecek şeyler onda, insan ve doğadaki güzellikleri derlemeye çalışan usta bir yazarı, coşkun ve şiir dolu bir dile sahip kılmaktadır. Ancak kusursuz olmadığının o da farkında olmalı ki kendini savunma gereğini duyduğu anlar olur. İlhan Tarus'un Varlık dergisinde yayınlanan bir yazısına öfkelenince, yanıtında şunları dile getirir: "...Yanlışlıkların içinde, kusurların içinde, dil sürçmelerinin içinde, becereksizliklerin içinde parıldayan şey nedir, bilir misiniz arkadaşlar? Bu, sanat parıltısıdır. Bundan hiç nasibi olmayanlar için bu parıltıyı sezebilmek de bir bahtiyarlıktır. Sanat güzel arar. Ne doğruyu, ne de iyiyi. Âşık Veysel büyük şairdir. 'Benim yârım kara toprak' dediği zaman tüyleremizin ürperdiğini duyarız. İlhan Tarus'un dili mükemmel, tahkiyesi* yerinde, fikri sağlam hikâyelerinde ürpermiyorsak, acaba sebebi nedir?"

Sait Faik'te dilin, kimi zaman iyice yoğunlaştığı görülür. Bizim dilimiz özellikle doğadan beslenen bir dil olduğu için, doğanın yarattığı bir büyü, renk ve coşkuya zaten sahiptir. Betimlemelerinde doğa aktarmalarını, inanılmaz güzelliklerle kullanır, kişileştirmeler ve benzetmelerden yararlanırken ilginç buluşlar, yenilikler getirmiştir öykü diline. Ustasının elinde kullanıldığı zaman, dilimizin şiirsel anlatıma olan yatkınlığına onun kalemi sayesinde tanık olur, öykülerindeki şiirselliğin tadına onun kalemi sayesinde varırız. Bu yolla sözcüklere kazandırdığı yan anlamlar, yazınsal anlatım dilini ve çok anlamlılığı açıklarken kullanılabilecek hayranlık verici örneklerdir. Yazarın o güzelim buluşları, ders kitaplarındaki yerlerini almayı bekleyedursun, biz buraya birkaçını sıralayalım: "Bu taze, su kenarında yaz sıcağı kadar ılık çocuk... "...yeşil üst kabuğu düşmüş bir ceviz esmerliğiyle esmerdi." "Bırakınca azad edilmiş bir kırlangıç gibi fırladı. Ay ışığını ve mısır tarlasını keskin bir kanat gibi sıyrarak kaçtı gitti." "...buğulu yemiş gözlü küçük satıcılar..."), " Ceviz ağaçlarının gölgesinde uzandığımız yulaf demeti saçlı Boşnak çoban..." , "...elleri arpa ekmeği gibi kara ve çatlak çocuk..."

Nurullah Ataç, Sait Faik'in ölümünden sonra yazınsal kişiliği üzerine, şu değerlendirmeyi yapar: "Sait Faik Abasıyanık, deyişini, o canlı kaynaktan fışkırır gibi deyişini, ancak son yıllarda bulmuştu. Günden güne bir ilerleme, bir arılanma seziliyordu. Eserlerinde ilk göze çarpan şey, yeniliğidir. Zoraki bir yenilik değil, zamanını anlamış, kavramış; zamanını yaşayan bir adamdı o." Bu değerlendirmeyi, sanatçının yapıtlarından örneklerle geliştirerek sürdürmeye çalışalım.

İlk öykülerinde Sait Faik, geçim derdine tutsak olmuş, sokağın küçük insanlarına saygı duyar ve sever onları. "Semaver"deki Ali'nin annesiyle olan yaşamından kesitler, okurun yüreğine bir sıcaklık, bir huzur bırakır. Buradan da yaşama sevincine götürür bizi.

"İpekli Mendil" öyküsünde, yoksul, yeniyetme delikanlının sevgilisine bir ipekli mendili - fabrikadan çalarak- götürebilmek uğruna ağaçtan düşüp ölüşünü, bakmaya yüreği

dayanamadığı için bakışlarını başka tarafa çevirircesine şöyle anlatır: “Ölmek üzereydi. Sımsıkı yumruğunu kapıcı açtı. Bu avucun içinde bir ipekli mendil su gibi fışkırdı. Ya... İyi, halis ipekli mendiller hep böyledir. Avucunun içinde istediğin kadar sıkır, buruşturursun; sonra elinden su gibi fışkırır.”

Bir öyküsünde, şehirdeki sabahçı kahvelerini valilik kapatmıştır. Geceleyin sığınacak sıcak bir köşecik bulamadıkları için, soğuk kış gecelerinde sokaklarda kalan, Anadolu’nun çeşitli yerlerinden şehre iş aramaya gelmiş birtakım insanların, çaresizlik içinde valiye arayışları karşısında yüreğinden bir tel kopar sanatçının. Öyküsünü şu sözlerle noktalayarak okuruna aktarır içindeki sızıyı: “Yatağım, tramvay beklediğim o anlardaki munis halini kaybetmişti artık. Ne şuydu ne buydu. Bir yataktı. İçinde yatabildiğim için mesut değildim. Sabahçı kahvelerini kapatmadan evvel birkaç tane barınma evine şiddetle ihtiyacı olan İstanbul şehrinin kışı, bazen ne kadar uzun, ne kadar uzun ve bitmez tükenmez bir afettir. Bilen bilir.”

Toprakla uğraşarak geçimini alınının teriyle sağlayan küçük toprak üreticisine yürekten vurgundur. Daha güzel bir dünyaya bu yoldan varılacağı inancındadır. Ormandan, kanı ve canı pahasına açtığı üç evleklik tarlacığında karanfiller, elma ve domatesler yetiştiren Kör Mustafa’nın toprakla savaşına tanık oluşu, sanatçının dünyaya bakışını değiştirir: “Kitaplar, bir zamanlar bana insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevilleceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişler. (...) Hayır, şimdi insanları kitapların öğrettiği biçimde sevmiyorum. Şu sabahleyin saat altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adam, isterse akşama kadar insanları kandırmak için didinsin. Gözümde, milyonu olsa da kalp parayla metelik etmez. Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum. (...) Köyde ona Kör Mustafa derler. (...) Onu gördüm mü toparlanıyor; hayret, saygı ve sevgiyle bakıyorum.” Yazar, Mustafa’nın alın terini, öyküsünün sonunda şu sözlerle kutsayarak toplumun göz bebeği olan kesimine sunar. “Küçük hanımlar! Bugünlerde bir gün nişanlınız size koyu al renkli karanfiller gönderecektir. Dikkat edin, belki Mustafa’nın kileridir. Küçük beyler! Domatesler göreceksiniz çarşıda. Elmalar, ferik elmaları gibi kokulu, şekerli, tatlıdır. Keserseniz içinde çekirdekleri altın gibi parlar. Belki de lokantada şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve tadını fevkalade bulursunuz. Yunan tanrılarının ölmek için içtiği nektar lezzetini damağınızda hissederseniz emin olun ki Mustafa’nın domateslerinden bir tanesi içtiğiniz suya katılmıştır.”

Günlük yaşamımızı yarattıkları eserleriyle güzelleştiren zanaatkâr ruhlu insanlarımızın yeteneğine ve emeğine saygı gösteremediğimiz yerde, sevgiyi ve mutluluğu yitirdiğimizi düşünür; insan ilişkilerinde bir yozluğun, bir yavanlığın ve bir karmaşanın içine düştüğümüzden kaygılandığı için yakını Sait Faik: “Canım Mercan Ustam! Ellerinden hürmetle öperim. Biz de bir zanaat ehliyiz. Yazı yazıyoruz a. Ne Mercan Usta’ya, ne kilimleri dokuyan ellere, ne yazmaları boyayan ellere, ne kalıpları dökenlere, ne çeşmi

bülbülleri üfleyenlere saygı duyduk. Saygı duymadık da ne oldu? Dünyayı birbirine kattık işte. Sofralarımızı, kapılarımızı, gönüllerimizi kapadık. Kapadık da ne ettik? Dünyayı birbirine kattık.”

Mercan Usta, olağanüstü güzellikte boyacı sandığı yapan Bakırköy’lü, muhtemelen bir Ermeni Ustadır. Ama ustadır! Yazar, Mercan Usta’nın kişiliğinde, toplumun böylesi insanlarına saygıda edilen kusurun, değer bilmezliğin günahını çıkarırcasına okuruna seslenir: “Mercan Usta’nın boyacı sandığını seyrettikten sonra içinizde Mercan Usta ile bir salaş meyhanede iki kadeh içmek ve Mercan Usta’dan ayrılırken elini öpmek isteği doğmazsa, İstanbul ilini bırakıp gidin. Nereye giderseniz gidin. Uçağa binip Newyork’a gidin paralı iseniz. Parasızsanız Sarayburnu’ndan atın kendinizi. Üç dört yüz binlikseniz gidin çirkin apartımanınıza; sümüklü çocuklarınızı, lavanta kokulu pasaklı karılarınızı kucaklayın. Ne bok yerseniz yiyin!”

Yukarıda değindiğimiz son öyküde Sait Faik’in insanların anlayışsızlığından, bencilliğinden, sevgisizliğinden kaynaklan yakınması, giderek insanlardan soğumasına, onlara güvenini yitirmesine, dahası mutsuzluğuna neden olur. Zamanla ilk yapıtlarındaki olumlu ve mutlu insan tiplerinin yerini şehrin bencil, ikiyüzlü, kötü, saygısız insanlarından artık nefes alamayan, topluluklardan kaçan, yalnız, mutsuz kişilerin bulunduğu öyküler alacaktır. Yazar artık şehirden korkar. Bu bunalımlı döneminde şehri bırakır, Burgazadası’na sığınır. Denize, deniz insanlarına ve doğaya ilişkin Türk edebiyatının en güzel öykülerinden bir bölümünü yazar burada.

Örneklere bakalım: Hamala hararını taşıtan bir kadın, ipini çaldığı iddiasıyla hamalı yakasından tutup polise götürür. Kadına ve polise ipi çalmadığını bir türlü anlatamayan hamal, ipi almaz umuduyla kadına uzatır. Ötesini yazardan dinleyelim: “Almayacağını öylesine umuyor bir hali vardı ki. Ama kadın ipi aldı gitti. Hamal sapsarı, oraya, parmaklığa dayandı. Sapsarı ufka baktı. ‘Ne yapacağım şimdi ben?’ dedi. Öyle bir ümitsizlik, öyle bir ümitsizlik içindeydi ki elinden malı mülkü, apartımanı, karısı, altını alınmış bir zengin de bu kadar üzülürdü. Uzamış sakalı içinden gözleri apak kesildi. İşte o anda onun içini şehirden bir nefret, bir korku, bilinmez bir panik sardı. Şehri bırakıp gitmeliydi. Dağlarda yatmalı, subaşlarında garipler gibi su içmeli, köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol değiştirip koş a koş kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, dağlardan üzüm çalmalıydı.”

Sait Faik’in niçin yazı yazdığını, yaşamın ve insanoğlunun onun gözünde ne anlama geldiğini, göğsünde nasıl bir yürek taşıdığını merak edenler aradıklarını, “Haritada Bir Nokta” adlı öyküsünde bulabilirler. Dünyada yaşayacağını yaşamış, göreceğini görüp alacağını almış, sonunda kendi köşesine çekilmiş, insanlar arasında namuslu bir yaşamla ölümü beklemeyi kabullenmiş yazarın, gördüğü bir olay karşısındaki isyanıdır bu öykü. Olay şöyle geçer. Adada balığın bolca çıktığı zamanlar, yoksul takımından hiç değilse bir dülger balığı alıp çorbasını kaynatmak isteyen zayıf, sıksa, hastalıklı bir adam da ığrıba katılır.

Dışarıdan ığrıba katılanlar, pay almaz; ama ıgırıp tayfası ve reis gönüllerinden ne koparsa verir kendilerine. O adam da bir dülger balığı alabilmek, bu balığı hak edebilmek için elinden geleni yapar. Ama kayıktakiler, dağıtılacak balığın tümünü kendilerine ayırırlar. Sıska adama, balıkhanede hiç tutmayan, fiyat bile verilmeyen bir dülger balığını çok görürler. Şimdi yazara kulak verelim: “Yüzünde tatlı bir gülümseme ve çalışmaktan doğabilmiş hafif bir kırmızılık vardı. Bu kırmızılık, pay dağıtan adamın elindeki tek balık da tayfaya verilinceye kadar adamın yanağında durdu. Sonra birdenbire uçtu. Sandım ki böyle, bütün ömrünce böyle donuk bir tebessümle kalıverecek adam. Etrafına bakındı. Gülümseme birdenbire yüzünde bir meyve gibi çürüyüverdi. Gözleri hayretle büyüdü.” Sonra tayfalarla kahvedekiler arasında adama da bir balık verilmemesi üzerine tatsız tartışmalar olur. Yazar, bu duruma bir insan olarak dayanamaz. Toplumun vicdanı gibi patlar: “Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakın, ölümü bekleyecektim; hırs hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum.(...)Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.”

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Sait Faik de “Medarı Maişet Motoru” adındaki romanı, “Çelme” ve “Kestaneci Dostum” adlı öyküleri nedeniyle , öteki yazarlarla şairler gibi polis ve yargıyla yüz yüze gelir. İlk yapıtını öven Peyami Safa, sonradan onu da Marksistlerin ardına takılmakla suçlar. “Dülger Balığının Ölümü”, sanatçının kendisini karalayanlara karşı yanıtı sayılsa yeridir. Öyküde, toplumdaki baskı ve yasaklar düzeninde, kendi namus anlayışına göre, özgür bir dünya için yazarları, yasaklarla, kurulu düzenin istediği biçime sokmak kararı vardır. Kendine saygısını, yazınsal kişiliğini yitirince, yazarın neye benzeyeceği, simgesel bir dille anlatılır: Ölümü uzun süren dülger balığının, susuzluğa da alıştırlılabileceği düşünülerek, öykü sonlandırılır. “Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün bayram edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin; ama küser huylu, pek sakın, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden böbürlenerek onu üzme için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek, canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacağız.”

Özgür yaşama, özgür düşünceye çocukluğundan beri tutkun Sait Faik, yasaklardan dertlidir. Onda ilk öyküsünden bu yana zaman zaman buluştuğu bir aşk vardır. Belki toplumsal; ama toplumun onaylamadığı bir aşk: “Ah bu yasaklar! Kendi kendimize, başkasının bize, bizim başkalarına, devletin tebaasına, tebaanın devletine, belediyenin hemşerisine, hemşerinin belediyeye, koyduğu, koyacağı yasaklar! Aşklar yasaktır. Gün olur, sular, yemişler bile yasaktır. İnsanlar birbirine yasaktır.”

Sait Faik, yasaklar karşısında, milyonların içinde tek başına, yapayalnız bir insandır. Böyle anlarda doğanın kucağına atar kendisini. Doğayla kucaklaşmalarından, Bir Kaya

Parçası Gibi, Son Kuşlar, Sivriada Geceleri, Sivriada Sabahı, Hişt! Hişt!, Karanfiller ve Domates Suyu gibi, doğanın insan yaşamındaki vazgeçilmezliğine, o yaşamı nasıl bütünlediğine tanıklık eden, edebiyatımızın en güzel öykülerini çıkarır.

Ancak yasaklar çevirmiştir dört yanımızı. Yasaların, gelenek ve göreneğin koydukları yanında, bir de doğanın, yani yaşanmışlığımızın getirdiği yasaklar vardır. Yüreğiniz isterse on sekiz yaşındaki duygularınızla dolu olsun. İşe yaramaz. Barba Yakamoz' un dediği gibi, "Bu yürek, bizim yüreğimiz, bir tahtası eksiklerin yüreğidir." Bu yüreği taşıyan insan, kalabalıkların içinde yalnızdır. "Son Kuşlar"ın bir bölümü, "Alemdağ'da Var Bir Yılan" baştan sona bu yalnızlığın acısını haykıran öykülerle doludur. Yalnızlığının zehrini, çeşitli çağrışımların tetiklediği eşcinsel eğilimlerini, tüm yasakları bir yana iterek, çekinmeden döker ortaya. "Kırlangıç Yuvasındaki Kadın"la bilinçaltının ve rüyaların da gerçeğe karıştığı, üstgerçekçi bir anlatıma yönelir. Yeni içeriği, yeni bir dille anlattıkça öyküleri ve dili özgürleşir. "Öyle Bir Hikâye", "Yalnızlığın Yarattığı İnsan", "Alemdağ'da Var Bir Yılan", "Yılan Uykusu", "Hişt! Hişt!", "Panco'nun Rüyası" ve öteki Pancolu öyküleri, Sait Faik'in klasik tarzda öyküyü çoktan bıraktığını, kurallarla işi olmayan, bambaşka bir öykü türünü yaratmaya çalıştığını ya da böyle yazdığı için kendini daha iyi anlatmış olabileceğini düşündürür bize. Yazarın bu öykülerinde kullandığı dil, insanın iç dünyasındaki gerçekliğin anlatıldığı, simgesel, soyut ve imge yüklü bir dil olmuştur artık. Benzer koşulların akımı olan II. Yeni'nin şiirindeki dile benzer. Bu da daha arı bir sanatı ve daha seçkin bir okurun gerekliliğini getirir akla.

Sait Faik yaşasaydı, yüz yaşında olacaktı bu yıl. Yakın dostu Orhan Veli gibi onun da erken sayılacak ölümü, sanatını dilediğince olgunlaştıramadan aramızdan ayrılmasına neden oldu. Biliyorum, sanatta asıl değişim uzun yaşayanlardan değil, ömürleri ne olursa olsun çağını doğru algılayabilmiş ve gerçek yetenek olanlardan gelir, diyeceksiniz. Doğru; ama yirmi yılı bulan yazma uğraşının sonunda geride bıraktıklarına bakınca, yetmişli seksenli yıllara değin yaşayabilmiş olsaydı, kim bilir daha nice yeniliklere imza atacak, ne güzel öyküler, romanlar ve oyunlar bırakacaktı bize, diye düşünmekten alamıyor insan kendini. Çünkü onda kişiyi iyi bir sanatçı kılan bu önemli özelliklerin ikisi de vardı.

=====

AH SEVDİĞİM GÜZEL İSTANBUL

Prof. Dr. YILDIZ TÜMERDEM

“İstanbul’u dinliyorum

Gözlerim kapalı” Orhan Veli

Su-Hava-Toprak-Ateş... Kutsal dörtlü... Tarih boyunca uygarlıkların gelişimini etkileyen, tüm canlıları, başta insanoğlunu, günümüze taşıyan, taşıyacağı varsayılan güçlü birliktelik... Bu dörtlü orkestranın tanrısal besteleri olmadan yaşam olmaz, olamaz, kanımca... “Su gibi aziz olasin” der Anadolu insanımız kendine uzatılan, pırıl pırıl parlayan, kalaylı, kulplu, geniş ağızlı bakır tasın içindeki yaşam pınarının buz gibi, tertemiz damlaları için... Ne güzel anlatır duygularını bu ve buna benzer çok sayıdaki değişlerle, güzel insanlarımız... Vefasını içtenlikle, gerçek duası ile “çok şükür” ile tamamlar... Bütün bunlar, benim Anadolu topraklarında yaşamını sürdüren, çalışkan, öz verili, samimi, rıyasız insanımıza neden sevdalandığımı anlatır bir bakıma... Yaratan güce içten bağlıdır Anadolu’nun Arif insanı... Çünkü ona yaşaması için; su-hava-toprak ve ateşi armağan etmiştir... “Bir içim kahvenin hatırı var, dostlarıma ihanet edemem” özdeyişi de Kutsal Anadolu topraklarının gül kokulu vefa kokan yitimsiz sözcükleri...

Günümüzde, anlamı unutulmuş sözcüklerden yalnızca biridir Vefa... Türkçe sözlükte Vefa; “sevgide sebat, sevgide dik durma, sevgi bağlılığı” anlamına gelmenin yanı sıra, “yetişme-kâfi gelme-yetmek-yetişmek” anlamına da gelmektedir... Beklenmedik bir zamanda, bir şeyi beklerken yaşamını yitirenler için; “ömrü vefa etmedi” diyerek teselli bulur, Anadolu insanı... Ahmet Muhip Dranas; “Hatırda kalan şey değişmez zamanla. Ne vefalı komşumuzsun sen Fahriye Abla” dizeleri ile gönlünü kaptırdığı komşu kızına olan duygularını anlatmıştır... Yakup Kadri Karaosmanoğlu; “Yıllar yarlardan, yarlardan vefasız” derken sevgisi çabucak geçen “ayran gönüllüleri” anlatmaktadır, kanımca...

Vefa... Bir zamanlar İstanbul’da anılarımızı süsleyen güzel ve zarif bir semt idi... Kışın, karlı günlerde sokak aralarında satılan bozası ile ünlenmişti... Şimdilerde, yok oldu bütün bu ve benzer güzellikler... Sokaklarını, ellerinde sigaralarla, tiner torbaları ile dolu 11-12 yaşlarında çocuklarımız, en üretken evrelerinde yokluğa kucak açmış gençlerimiz, yerlerde sürünen, dilenen saygın, görmüş geçirmiş yaşlılarımız, kucaklarında çocukları ile dilenen analarımız, kadınlarımız, açıkta yiyecek, kirli plastik kaplarda su satmaya çalışan üstü başı yırtık pırtık okulsuz ya da okullu çocuklarımız süslüyor! Yazık ki...

Görüntü kirliliğinin gerçek örnekleri bu ve benzerleri görüntüler anlatmakla bitmez... Kapılarının önlerinde karton kutular içinde yığılmış eşya sergileyen dükkânlarımız, onları didikleyen insanlarımız, bilmediğimiz yabancı sözcüklerle donatılmış kapı üstü levhalarımız, indirim çılgınlıkları arasında 10-15 taksitli, kredi kartlı satış reklâmlarımız, kredi kartı reklâmını yapan banka çalışanlarımız görülmeye değer mi bilemiyorum... Renkli giysileri, yüksek topuklu, burnu ya da arkası açık, rengârenk pabuçları, kıp kırmızı-mosmor-sedefli

ojeli tırnakları, rimelli, rujlu, alıklılı yüzleri... Fotoğraf çekebilen, kulaklıklarla müzik dinlenebilen, oldukça yüksek ederli cep telefonları, markalı kara gözlükleri ile neşe içinde sokak sohbetleri yapan, her yaştaki albenili-çekici kızlarımız, kadınlarımız... Kulakları küpeli, sakalsız ya da sakallı, jöleli saçları, markalı kara gözlükleri, yaz aylarında sıfır kollu, değişik renklerde, yabancı sözcüklerle süslenmiş T-şortları, kısa ya da uzun kot pantolonlu, yaz terlikleri ile rahatça yürüyebilen metroseksüel genç erkeklerimiz ve yanlarında çağdaş örtülü kızlarımız, kadınlarımız, kara çarşafli analarımız, bacılarımız, nenelerimiz, çember sakallı, çoğu kez beyazımsı, tek model örgü takkeli babalarımız, dedelerimiz, genç kardeşlerimiz vb. görmek içimize küresel evrenin havasını dolduruyor, dev(Mega) kentin sularını serpiyor her gün, her saat, her dakika, her saniye, her salise...İstanbul'un hemen her yeri aynı görünümde dersem ne yalan olur ne de yanlış... Kanımca bunun adı Küreselleşme... Eşitliğin, özgürlüğün simgesi olan Globalleşme... Türkçe söylemle; Evrenselleşme... Dünyanın(evrenin) bir parçası olma... Kopya olma... Modaya uyma... Yeni bir yüzyılda "eşitlik, özgürlük, demokrasi " var artık buralarda da... Yerlere atılan çöpler de özgür... Ay çekirdeklerinin kabukları, plastik su şişeleri, gazlı, enerji verici, alkollü içeceklerin teneke kutuları, bira, rakı vb. alkollü içeceklerin şişeleri, mısır koçanları, sigara izmaritleri, yabancı marka sigara kutuları, ayakkabıların altına yapışan çiğnenmiş çikletler, içi mikrop dolu, toprağa bulanmış tükürük damlacıkları ve pek çok güzel şey... Sürüler halinde denize uçuyor rüzgârın ılık, romantik esintisi ile boğazın en güzel yeri dediğimiz Emirgan'da, Bebek koyunda, Aşiyân'da, Sarıyer'de, Rumelihisarı'nda, Anadolu Kavağında, Üsküdar'da, Caddebostan'da, Adalarda, Moda'da, Caddebostan'da, Eminönü'nde, Haliç kıyılarında, her yerde ama her yerde... Türkçe Sözlükteki yerleri bile unutulmuş, önemini yitirmiş görünen saygı, sevgi, ilke, dürüstlük, ulusal birliktelik, çağdaşlık, temizlik, duyarlılık vb. sözcüklerin... Bu ve benzeri modası geçmiş sözcüklerin anlamını bilen gitgide azalıyor, bilmeye de gerek yok artık... Ne temiz hava kaldı İstanbul'da ne bereketli yemyeşil mis kokulu, kır çiçekli topraklar... Ayçiçeği, tarlalarında evler, renk renk, ıslıl ıslıl, sıra sıra, dizi dizi, model, model... Süpermarketler, Outlet Center'lar, Simit City'ler, İKEA'lar, Carfour'lar, Metro'lar, Cafeler vb. muhteşem şaheserler yükseliyor bir zamanlar buğday, arpa başaklarının süzüldüğü, mısır, yulaf vb. değerli yiyeceklerimizin ekildiği tarlalarda... Kavun, karpuz, salatalık, domates, biber, patlıcan, patates, soğan, sarımsak, maydanoz, marul vb. yeşilliklerin ekildiği bahçeler yok artık... Hem ne gereği var ki bunları ekmek için emek harcamaya? Nasılsa ithal ediyoruz dost ülkelerden... Hem ucuz hem de hormonsuz! Gümrük Birliğine girmedik mi? Avrupa Birliğine girmek için, olağan dışı çaba göstermiyor muyuz? Küreselleşmiş- tostoparlak olmuş-küp küçücük, dünyanın vazgeçilmez parçası değil miyiz?Mitolojik ateşimiz, artık nefes almak istediğimiz, çöplerin yerlere atıldığı parklarda, yol kenarlarında, sokak aralarında, evlerin bahçelerinde... Kutsal ateş, gerçek görevini yapıyor, özüne döndü artık... Tavuk kanadı, ızgara köfte, biftek, sucuk, biber, domates, patlıcan pişirme görevi var dört mevsimde, özellikle de yaz günlerinde... Yoksulun boş midesinden gelen sesin şiddetini arttıran, kızaran et kokuları arasında top oynayan neşeli-mutlu halkımı gözlemlemek beni de mutlu etmez mi, elbette eder... O insanların arasına

katılamamanın mutsuzluğunu yaşatmaz mı, elbette yaşatır... Kor alevler, işe yaramaz eski konaklarımızın yok olmasına da yardımcı oluyor bu arada... Ne gereği var ki eskiye bu denli bağlı kalmamıza... “Bit Pazarlarına Nur mu yağacak” onları saklamakla... Yakalım, yıkalım, kıralım, dökelim ve gerçek aydın olalım, çağdaş olalım, modası geçmiş olmayalım... Doğrusu da bu değil mi, yaşam sınırsız değil ki, yemeli, içmeli, gülüp oynamalıyız keyfimizce... Ah! Sevdığım İstanbul... Güzel gözlü, melek yüzlü, tarih kokulu, albenili İstanbul’um... Aldırma yazdıklarına, bakma gülümsemeyi unutmuş mutsuz, karamsar bakışlı yüzüme... Ben; “hem ağlarım hem giderim” diyen Anadolu gelini örneği, her şeye karşın seni seviyorum, seninle yaşamaktan, sende yaşamaktan mutluyum... Çok kitap okudum seni anlatan, fotoğraflarını içime işledim geçmiş günlerini yansıtan... Seni görmediğim gençlik günlerimde, hayallerimi, düşlerimi süslerdin... Şimdilerde ne seni ne de kendimi tanıyamıyorum bilesin... Aslında Ülkemin insanları tanıyamadığım gibi, kendimi de tanıyamamışım bugüne dek galiba... Seni nasıl tanımayı bekliyorum ki? Ama bugün bile, yok etmeye çalışılan, özlemlili(nostalgik), eskimeyen vapurlarla Marmara Denizinde Boğaza, Adalara yaptığım yolculuklarım, yaşamımı renklendiriyor gök kuşaklı günlerimden kalan geçmişin özlemi ile... Martılarla, balıkçılarla, karabataklarla el ele kol kola dolaşıyorum, Kapalı çarşığı, Bedesteni, Sultan Ahmet’i, Üsküdar’ı, Orta Köyü, tek sözcükle, Yedi Tepeli İstanbul’umu... Şimdileri, sana mı yoksa bana mı bir şeyler oldu, onu bile anlayamadım gitti... 17 Ağustos ve 24 Kasım 1999 depremlerinde, hekim olarak, ekibimle yaptığım çalışmalarda yaşadığımı unutamadığım için mutsuzum, çocuklarımızın, torunlarımızın geleceği için karamsarım besbelli... Her şeyden önce Ülkemin bugünü, yarını için kaygılıyım...

Su-Hava-Toprak-Ateş... Vazgeçilmez yaşamın sürmesi için gerekli olan vazgeçilmez kutsal dörtlüsü... Bu dörtlünün bir diğer vazgeçilmezi de başta insanoğlu olmak koşulu ile yitirilmesini, yok edilmesini göz ardı edemeyeceğimiz hayvanlarımız, bitkilerimiz... Özlenen güzel günleri geleceğe taşıma görevini üstlenmiş olan eskimeyen, eskitilemeyen gerçek dostları, dostlukları, arkadaşları, arkadaşlıkları, her şeyden öte yaşamı seviyorum... Su-Hava- Toprak Ateş ve de İnsan... İşte yaşam... Bize sunulan yaşam...

Günlük; Eylül 2000-Sultan Ahmet-İstanbul’u geziyorum gözlerim açık

=====

Ö Y K Ü L E R

ADI İLHAMİ

TURGUT ACAR

Teyzem oğlu, salt bizim sokakta değil, yaptığı usa sığmaz işler nedeniyle bütün yöre de ünlenmişti... Dokuz yaşındaydı. Adı İlhami idi. Bize İlhami'nin teyze oğlu derlerdi. Doğru söylenen bu tanıtımın gizli anlamını pek sezemezdik...

Ne zamanki babamı, İlhami'nin eniştes i diyerek , sokağa yeni taşınan bir komşuya tanıtmışlar, o gün kızılca kıyamet koptu evde.

Babam eve geldiğinde tütünü başından çıkıyordu sanki. Şapkasını odanın makatına atıp:

Vay deyyus vay..." dedi, oturdu. Ağzı kurumuştı. Annem mangalın başına oturmuş közde kahve pişiriyordu... Eli cezvenin sapın da, döndü:

" Ne oldu?" diye sordu.

Babam, durmadan diliyle dudaklarını ıslatıp konuşmak istiyor, bir türlü konuşamıyordu. Onu böyle bir kez de, karne numaralarımı İlhami'ye sildirip değiştirttiğim de görmüştüm... Sinirden ölecek sandım. Neyse, annem yineledi:

" Ne oldu, söylesene?"

Babam başını sallayarak:

" Ne olacak, dedi, yedi göbek yad adam, benden önce onun adını bellemiş... İlhami'nin eniştesiymişim. Bak...Bak...Bak...İşe bak sen..."

Annem:

" Değil misin? Anası da benim bacım, yalan mı?" dedi.

Babam bir iki kısa kısa öksürdü. Sanki durulmuştu. Duyulur duyulmaz bir sesle:

" Doğru doğruda, beni dellendiren şey benim adımın önünde onun adının anılması... Beni bozan budur... O ne ki, kim ki, delinin teki. Yaptığı densizlikler orta da..." dedi.

Annem güldü:

" Hiç güleceğim yoktu" diyerek ,kahvesini verdi, yanına oturdu:

" Yaptıkları usuma geldi de güldüm,dedi, tam bir deli..."

" Ben de onu diyorum,dedi babam, o kim, ben kim..."

Annem okşar gibi babamı, yumuşak bir sesle:

" Orası öyle ama, Yine de bağışlayıcı ol...Sen büyüsun, o kim ki...Dediğin gibi zibidinin teki, kalkarken, kahveni iç ,soğutma..." dedi. Mutfağa doğru yürüdü. Mutfağa girdiğin de annem kendi kendine konuşuyordu:

" Adam haklı, hem de yerden göğse kadar haklı, diyordu, sen kimsin, bizleri hiçleyecek, önümüze geçecek ne yaptın... Baban belli anan belli..."

Anamın konuştuğunu duyunca babam, fincan elinde mutfağa yürüdü, anama:

" Sen üzülmeysin diye konuşmuyorum, dedi, anan belli, baban belli diyeceğim ben de ama sen varsın ara da..."

Bu söze bozuldu anam sanki... Sesini biraz buğu sardı. O sesle:

" Yooo, dedi, orayı karıştırma, ben de ağzımı açarsam sana dokunur, daha ötelere de geçer... İyisi mi sen ben sözünü keselim...O kadar..."

Babam, elindeki fincandan son yudumunu içerken boğazına mı kaçtı ne , öksürdü. Bir iki daha, yüzü kızardı. Anam koştu:

" Helal, helal " dedi, sırtına vurdu. Yemek masasının altlığını çekti,

" Otur" dedi babama. Elinden fincanı aldı.

Oturunca babam rahatlamıştı. Annem bir adım geri çekilip babamın yüzüne bakarak:

" Hay Allah, dedi, ne oldu birden, elim ayağım kesildi... Şimdi iyisin değil mi?"

" İyiyim, iyiyim..." dedi, babam.

Annem babamın yanına oturdu... Elini babamın dizine koydu:

" Dert etme, dedi, ben onun dersini veririm..."

Biraz durup düşündükten sonra:

" Ama ne var, biliyor musun, dedi, düşünüyorum da o garibanın ne suçu var..."

Babam:

" Ben de onu diyorum, dedi, el kadar çocuk ne suçu olabilir..."

" Suç değil, dedi anam, onunki düpedüz delilik, vallahi billahi delilik... Bak ne diyeceğim, anlatayım da gül, gül de onun ne deli olduğunu anla..."

Çözölmüştü babam, can kulağı ile dinliyordu:

" Anlat..." dedi. Başladı annem:

"Şu bizim küçük odada resimler var ya..."

" Eee"

" Kapının yanındaki..."

" Ağlayan çocuk mu?"

" Evet evet o..."

" Ne olmuş ona?"

" Bir şey olduğu yok...Dur dinle hele.."

" Eeee!"

" Seninki durmuş onun karşısında, bir resme bir yere, bir resme bir yere bakıyor...Kendinden geçmiş durumda...Uzun bir zaman izledim onu sonra ne yapıyorsun bur da dedim, irkildi birden ' hiiiç' dedi, hiç değil bir şey yapıyorsun bura da, dedim, korktuğunu anlayınca usuldan aldım, elimi omuzuna koydum...De bakayım teyzem, dedim, ne yapıyorsun ? "

İşaret parmağı ağzında:

" Şey, dedi, bu çocuğun göz yaşları nereye gidiyor, günlerdir ağlıyor da, ona bakıyorum..."

" Bir şey demedim, dedi annem, yanağını okşayarak dışarı çıkardım... Şimdi bu sence akıllı mı?"

Babam, kızgınlıkla karışık, gülümseyerek kalktı, gitti.

Giderken, bir şeyler söylemesini bekleyen anam umduğunu bulamayınca, kararan yüzünü toparlayarak odadan çıktı... Evin önündeki avluda bir zaman bekledi... Sokakta oyun oynayan çocukların bağrıışmalarını dinledi...İlhami'nin sesini seçince, istem dışı:

" İlhamiii" diye ünledi...

Her zaman, her şeye aldırılmaz davranan İlhami, adını duyar duymaz, koşarak geldi.

" Noldu teyzem?" dedi. Terlemiş, yanakları kızarmıştı. Telesiyordu.

Ona dikkatle bakan annem, içi burkularak yanaştı, yanaklarını sildi, okşadı. İçinden:

" Bu küçümenin ne suçu olabilir, ana yok baba yok..." diye geçirdi içinden. Sonra da:

(45)

" O, ablamdan bir parça, bize kalan tek varlık, dedi, kimseye horlatmam, kocam bile olsa..."

Terli başını okşadı İlhami'nin... Avuçları içine aldı okşadı, sevdi, kokladı:

" Kimseye horlatmam..." diye yinelediğın de gözleri yaşarmıştı.

Ablasının kokusunu İlhami'den alıyordu sanki.

İlhami'yi yanaklarından öptü, bir daha bir daha öptü...

İlhami'nin gözleri, yuvasını şaşırmış kedi eniğı gibi, annemin üzerinde anlamsız anlamsız dolaşıyordu... Kendini toparlayınca:

" Ne oldu teyzem?" dedi. Bir adım geri çekilerek yanıtını bekledi.

Elinin tersiyle gözlerini silen anam:

" Yok bir şey, dedi, hadi git oyununa bak"

Yüzün de ufacak bir gülücükle, bir şey demeden oyun oynamaya gitti İlhami

=====

KAYGI TASA

TÜRKAY KORKMAZ

Ortalık ışıyordu neredeyse. Ocak duvarın içine doğru oyuktu. Akşamdan kalan köz azalmış, yer yer küllenmişti. Kapının yumruklanması karısını uyandırırken yüreklerinde kaygıyı tutuşturdu. Birbirlerine sorulu gözlerle baktılar. Ayşe, Umut akşam düştükleri yataklarında uyuyorlardı. Fahrettin karısına işaret ederek karısını uyardı. Çocukların uyanmaması için, "yavaş" diye fısıldadı. Karısı kapının yumruklanması yinelenince: "Kim acaba?!" kocasına yönelttiğı soruyla gözlerini de dikti. Kocası omuz silkti, "Ne bileyim!" diye yanıtladı. Fahrettin sırasıyla iç donunu, pantolonunu hızla ayağına geçirdi. Üstüne ne giyeceğini arılırken karısı gömleğini kavuşturdu. Fahrettin uzanıp çocuklarına baktı. Umut, yorganını yana doğru açmıştı. Ayşe ne masum öyle, sanki soluk almıyor. Karısının, "Üstlerini mi açmışlar?" sorusunu duymadan gömleğinin düğmelerini ilikledi. Kapıya yönelip açarken Tömeköy'lü olmadan önce kapıya dayanıp kız kardeşinin kaçırıldığını duyuranları anımsadı. "Kanıtlaması gerekir." tümcesini duyduğunda kaygıları üstüne üstüne gelmeye başladı. Şişman olan ormancı, "Akşam neredeydin?" diye sorunca ortalık buz kesti. Fahrettin, "Sana ne!" diye çıkışmayı düşündü ama kaygıları bırakmadı. Yutkundu, ne diyeceğini düşündü. Sonra, "Kelköy'de Ertuğrul öğretmenle beraberdik." Ormancı da

rahatlamıştı. Bilinen adres sağlamdı. Artık orman yangını ile bir ilgisi olamazdı. Yine de, “Kanıtlaman gerekiyor da...” tümcesini ekleyince Fahrettin duvarda asılı duran tüfeği getirdi gözünün önüne. Kızkardeşini kaçıranları köşeye sıkıştırıp nasıl yalvarttığını, eliyle jandarmaya nasıl teslim ettiğini anımsadı.

Fahrettin kaygılardan, korkulardan kaçmıştı. Kilometreler uzağa gitse de işte yine gelip bulmuştu, bela onu. “Orman yakmak ben, öyle mi?” diye şişman ormancının gözlerinin içine baka baka söyledi. Ormancı, “Biz de istemiyoruz böyle gelip kapıları çalmayı, ama görev işte.” Ormancılar ayrılırken muhtar, “Aldırma, onlar adam tanımıyor; gitsin başka yerde arasınlar.” Fahrettin muhtarın desteğiyle daha da rahatladı. Eve döndüğünde karısı uyanan çocuklarını giydiriyordu. Fahrettin için göç yılları geride kalmıştı, artık yerleşmek, çocuklarını kaygılardan uzakta büyütmek istiyordu.

GÖZYAŞI

İki ormancı atlarını tırısı kaldırıp istediklerini elde etmenin sevinciyle uzaklaştılar. İri, şişman olan ormancının atı daha besiliydi. O kiloyu taşıması için besili atı seçmiş olmalı ormancı. Evin kapısında hesap vermek de varmış diye Fahrettin vahlandı. İçerde karısı, kızı, oğlu hesabın sonucunu beklerken kadın yüreği gözyaşını tutamıyordu. Birden sesle ağlamaya başlayınca kocası evin kapısını hızla açıp, “Bir yanlış anlama, üzme kendini; bak muhtar da orman yakanların peşinde.” Muhtar, “Ben sizi biliyorum, sizin bir ilginiz olamaz.” deyince kadının yüreği bir hoş oldu, ağlamaklı sesi giderek azaldı. Ormancılardan kısa, tombul olanı ufaktandı. Ayaklarının topuğuyla atın karnına karnına vurdu. Önde giden şişko ormancıya yetişmeye çalışıyordu. Şişko ormancı arayı açmıştı, atı tırısı kalkarken geri dönüp arkadaşına el etti. “Topukla atı geride kalma.” Atını yavaşlatıp arkadaşının gelmesini bekledi. Arkadaşı yanaşınca, “Fahrettin’i üzdük, muhtar da ağzımızın payını verdi.” Kısa, tombul ormancı, “Nereden bilelim, böyle bir haber alınca kapısını çaldık.” Şişko ormancı, “Acele ettik, bak Balta köylü birisi çıktı; şimdi ne diyeceksin.” Her iki ormancı suskunlaşıp atlarını tırısı kaldırdılar. Muhtarın sahiplenmesi karşısında, “Üzülme muhtar, gerekirse buradan da göçeriz.” Muhtarın sesindeki üzüntü yerini kızgınlığa dönüştürdü. “Kimse seni bu köyden göçmeye zorlayamaz, ben komşularımı tanıyorum.” sözleri evinde mutluluğa dönüştü. Fahrettin’in karısı, “Çay demledim muhtar buyur.” daveti üzerine ayakkabılarını çıkarıp kalın kapıyı itekleyerek içeri girdiler. Oğlu, kızı ayakta karşıladılar muhtarı. Çocukları kucaklayıp, “Bak muhtar amcası da gelmiş, gelin bakayım diyerek cebinden çıkardığı çikolatalardan Ayşe’ye, Umut’a uzattı. Utangaç utangaç uzanıp aldılar çikolataları. Köyün aşağılarında kıvrıla kıvrıla akan Sakarya, köylünün yazgısıydı. Yaşamlarının eksik yanı, düşmanıydı böyle aktığı sürece. Botçu Yaşar’ın keyfi olmayınca Sakarya izin vermiyordu geçişe. Fahrettin’in sorunlarından habersizdi Sakarya. Kimsenin sorununu dinlemezdi, o ilkyazın bol yağmurlu günlerinde daha da coşardı. O günler tarlaları, bahçeleri koparıp koparıp Karadeniz’e taşırdı.

Sakarya'nın ucu bucağı görünmüyordu. Kanlı aktığı kurtuluş günlerini yaşlılardan yaşayanlar az da olsa vardı. Kanlı savaşı, yirmi iki gün düşmana dur dediği Sakarya yazıyordu. Büyük komutanın geri çekilip beklemesi korkutsa da düşmanın da ileri gelecek gücü kalmamıştı. Fahrettin bilemiyordu o yılları. Muhtar anlatınca evleri bir şenlik oldu, kendi sorunlarını unutup bu toprağı bizlere bırakanları özlemle andılar. Gözyaşı yerini sevince bırakıp kadın yüreğini rahatlatmıştı. Muhtar ayrılırken Fahrettin'in omzuna dokunup "Kendinizi üzmeysin." dedi. Ayşe, Umut ayakta kapıya yanaşıp muhtarı uğurladılar.

SAKARYA

Sakarya kıvrıla kıvrıla, Fahrettin'in, Fatma'nın kaygılarını, sorunlarını bilmeden akıyordu. Her akışı yatağını derinleştiriyordu. Sakarya, yazgı olarak yazılıydı köylülerin yaşamına. Akışına bakan korkardı ama botçu Yaşar yıllardır bu korkuyla yaşamasını, uğraşını başarıyla sürdürmesini becermişti. Sakarya'yı karşıdan karşıya kesen çelik teller botçu Yaşar'ın güvencesiydi. Bot yüzerken botçu Yaşar gözünü çelik tellerden ayırmazdı. Çelik teller üç metre yüksekliğindeki botu taşıyordu. Köylülerin dolduğu bot karşı kıyıya geçerken Botçu Yaşar korkularını kimseye sezdirmezdi. İlk binen yadırgasa da bot onlar için kurtuluştı. Karasu'ya ulaşım botun çelik halatlara tutunduğu yağlı organlardan geçiyordu. Büyük kentlerdeki araba vapurları, İstanbul Boğaziçi gezileri dalgalı denize alırsa da ine çıka yol alırdı. Sakarya yolculuğunu köylüler, yaşamlarının bir parçası sayardı. Botçu Yaşar, uzun bir gezi öncesi sıra beklemeden doluşan köylülerin geç kalmayalım korkusunu bildiğinden kimseyi beklemezdi. Yaşar'ın edindiği iş onu yaşlandırırsa da ekmeğini ondan çıkarıyordu. Katlanmak zorundaydı. "Zamanla ustası oluyor insan, işinin." içten içe konuştu Yaşar usta. Botu karşıdan karşıya geçirirken Sakarya'nın hesap soracakmış gibi akışı, motorun inleyen sesi Yaşar için tanıdıktı. Motorun kimi kez kesik kesik çalışması korkusunu artırırdı. "Sakarya'nın ortasında birden dururse yandım." diye içten içe söylenirdi. Köylüler bunu bilemezdi. Cığersiz' in, muhtarın, çok bilen Raif Ağa'nın sözleri botçu Yaşar'ın düşündüklerinden uzak da değildi. Onlar da eksiği biliyordu. Bunun tamamlanmasını, eksiğin giderilmesini Botçu Yaşar 'a dayatmaları onu çıkmaza sokuyordu. Alaca Mehmet, Raif Ağa öğretmene sorular sıraladı durdu yolculuk boyunca. Sakarya'nın kanlı aktığı, büyük ozan Nazım Hikmet'in Kuvayı Milliye Destanı'nda "Melhame i Kübra" dediği düşmanı dize getirdiği o savaşı soruyorlardı. Büyük komutan Sakarya'dan geri çekilip soluklandırınca Mehmetciği eleştiriler almıştı. Büyük hazırlığın içinde olduklarından habersiz olanlar veryansın ediyorlardı Büyük Komutan' a, uzak sayılmayan bir günde İzmir buluşması her geçen gün yaklaşıyordu oysa.

Sakarya Melhame i Kübrası, savaşların en kanlısı; Sakarya kızıla boyanmış akıyor Karadeniz'e. Kırk bin piyade Mehmetcik karşısında seksen sekiz bin düşman Sakarya ve dağlar. Abdülssalam dağı, Gökler dağı, dağlar barut kokusu, kurşun sesiyle iniyor. Sakarya çatal tırnaklı karacalara duru suyunu sunamamaktadır şimdi. Eskişehir'in kuzeybatısından

Ankara suyunun döküldüğü yere uçurumlardan geçilerek ulaşılır Sakarya kavgasına. Yirmi iki gün ve gece boyu dövüşüp düşen yiğitler düşman ordusunun kaçıını yakından süngü ucuyla izlemekte. Alaca Memet, Raif Ağa ağızları açık dinliyorlardı öğretmeni. Bot sallana sallana karşı kıyıya geçerken gözlerinden düşen gözyaşından kimsenin haberi yoktu. Sakarya daha bir anlamlı akıyordu artık...

=====

KULELİ ASKERİ LİSESİ

YILMAZ ÇONGAR

“Kapatılan Kuleli Askeri Lisesi’ne, tüm askeri okulları benimseyen ve onlara gönül verenlere, bu onurlu ve kutsal yuvaya ait anılarını, buruk bir acıyla yüreklerinde taşıyan, okul mezunlarına sonsuz sevgi ve saygılarımla.

Ahmet bey elini kaldırdı, otobüs durmadı, geçti gitti, oysa o durakta duruyordu, hatta birazda öne çıkmıştı. İçinden şoföre kızdı. Çok geçmeden başka bir otobüs göründü, Ahmet bey telaşla yine elini kaldırdı, bu kez ikincisi durmuştu. İçerisi çok kalabalıktı, yavaş yavaş ortalara doğru yürüdü, durdu, ayaktaıdı, yanı başında oturan genç kulaklıklarını takmış, dışarı bakarak müzik dinliyordu. Onun arkasındaki genç ise gözlerini kapamıştı, belki de çok yorgundu. Yaşlılıktan gelen bir güçsüzlükle bedeninin ağırlığını diğer ayağına aktardı, tutunma demirine iyice yaslandı. “Şunlara bak! Bunlar daha doğmadan önce ben Kars’taki taburda nöbet tutuyordum” diye aklından geçirdi. Yine de, şimdi değilse de, gençlerin içinde arada sırada yer verenler oluyordu.

Ahmet bey eski bir asker, bir emekli kurmay albaydı. Şimdi Göztepe’den, Beşiktaş’ta oturan bir devre arkadaşını ziyarete gidiyordu. Başlangıçta Erzincan’daki Eğitim Merkezi’nde birlikte görev yapmışlar, sonra hiç karşılaşmamışlar, ta ki emekli olduklarında Fenerbahçe Orduvi’nde bir devre toplantısında görüşünceye dek.

Şu anda otobüsün sağ yönündeki camlardan tarihi Beylerbeyi Sarayı görünüyordu, beş, on saniye sonra Kuleli Askeri Lisesi tüm görkemiyle ortaya çıktı. Parlayan güneş nizamîyenin her iki yönündeki sınıfların camlarında ışıldıyordu, soldaki üçüncü ve dördüncü pencere onların sınıflarının camlarıydı, bunu çok iyi biliyordu. O zaman 3/2 deydi, yani lise üçte, ikinci kısımda (sınıfta). Sağ tarafta pencere yanında oturuyordu, ders sırasında, başını çok az çevirmekle, öğretmene hiç belli etmeden. Boğaz’dan geçen vapurları, karşı kıyıdaıı Bebek’i Kuruçeşme’yi

izleyebiliyordu. Yanında oturan, arkadaşı Ahmet'le, aynı adı taşıdıklarından birbirlerine "Adaş" derlerdi, sonradan o general olmuştu. Kısımda kırk kadar öğrenci vardı, şimdi çoğu gözlerinin önüne geliyordu; Yılmazlar, Muzafferler, Mehmet Aliler, Güngörler, Eminler, Mustafalar, Erdoğanlar, Ahmet ve Mehmet ikizler, vb., hele bir Veli ile Mahir vardı, hep yan yana otururlardı, onlar Askeri Ortaokul'dan, Konya'dan gelmişlerdi, bunu bir üstünlük nedeni sayarlar, bizlere "Siz, kayd-ı kabulsünüz, daha mürekkebiniz kurumadı" derlerdi. Veli hava pilotu olmak isterdi, defterlerine hep uçak resimleri çizerdi. Yıllar sonra, bir devre toplantısında Veli'nin uçağının düştüğünü, şehit olduğunu duymuş, çok üzülmüştü.

Fizik öğretmeni Daniş beydi, "Dikkat!" çekildiğinde sınıfın kapısından, kendinden önce, ileri uzattığı sağ kolu girer, bizlere "Oturun, oturun!" işareti yapardı. Yazılı sınav kağıtlarını okuyup not attıktan sonra, yanlışlarımızı görmemiz için, dağıtırdı. İçimizden kimileri, "Hocam, siz oğlunuzu subay yapacak mısınız?" diye sorduğunda, "Miskin herif, benim oğlum yok ki, kızım var." derdi, sınıfta gülüşmeler...

Bir tarih öğretmeni vardı, yüzü aynı tarih kitabındaki Ramses'e benzerdi, padişahları anlatırken sanki o günleri yaşırdı, aradan geçen bunca zamandan sonra herhalde ölmüş, çok sevdiği tarihine kavuşmuştur.

Edebiyat öğretmeni süvari subaylığından ayrılmış bir binbaşydı, soyadı Karababa'ydı, Türk çocuğu olduğumuz için hepimize önce beş numara verir, sonra çalışkanlığımıza göre notu yükseltirdi.

Rütbesi yüzbaşı olan kimya öğretmeni, kısa boylu şişmandı. Bir kez kızmış, tüm sınıfı hafta sonu izinsiz bırakmıştı, cumartesi, pazar günü öğrenciler içerde kalmış, güneşi pencereden seyretmişlerdi.

Geometri dersine gelen Rifat bey ikizleri ayıramaz, Ahmet'i Mehmet'e karıştırırdı.

Okula ilk girdiği günü anımsadı, okulları, asıl Kuleli'nin arkasında, tepenin üstünde, revir binasının yanındaydı. Sınıf subayları Yüzbaşı Zeki, onları öğrenci çavuşa teslim etmiş, birlikte debboy'a gitmişlerdi, sivil elbiseli, yaşları on dört civarında, on bir, on iki çocuktular. Hepsine çamaşır, pijama, ayakkabı ve dahili elbise dağıtılmıştı, Ahmet'in boyu uzundu, her pantolon kısa geliyordu, sonunda bulundu, haki, kalın, şayak gibi bir kumaştan olan pantolonun iki yanında kırmızı şerit vardı, arkadaşlar, "bu Yeniçeri ordusundan kalma" demişler gülüşmüşlerdi. Ahmet'in yakasına taktığı ilk numarası 908'di, sonra birkaç kez değişmişti. Anneler, babalar nizamiyenin girişindeki bekleme odasında oturmuş, endişe içindeydiler. Ahmet ve arkadaşları onların karşısına, veda etmek için, saçları üç numara tıraş edilmiş, dahili elbiseyle, (asker elbisesi) çıkınca annelerin hepsi ağlamıştı.

Ertesi yıl, aşağı okula, asıl Kuleli'ye gitmişlerdi. Bina çok büyüktü, kare biçiminde yapılmış, deniz tarafında sınıflar, üst katta laboratuvarlar, komutan odası, arka tarafta

mutfak, yemekhane ve koğuşlar vardı. Orta bahçe topraktı sınıflar arası futbol, voleybol, basketbol maçları yapılır, şarkılar söylenir, birdirbir, hatta uzuneşek oyunu bile oynanırdı. Yunus efendi “Toplan Borusu” nu çaldığında tüm öğrenciler bahçedeki yerini alır, yoklamalar yapılır, komutlar verilir, sonra mütalaa (etüt) için içeri girilirdi, koğuşlarda yatma zamanı gelince ince uzun “tiii”lerle yat borusu adeta inler, tatlı tatlı uykuya çağırırdı. Beden eğitimi dersi için kesimce nizamiyeden çıkılır, üçerli yürüyüş kolunda, Vaniköy yönünde, başka bir binaya gidilirdi, öğretmen, üç adım atlamada olimpiyat dereceli Ruhi Sarıalp, diğer öğretmen Recai Baysungur’dur.

Öğrenciler tüm yıl, beden eğitimi derslerinde 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı için hazırlanırdı. Son hafta provalar yapılır, bayram günü geldiğinde herkes spor giyimleri içinde başta Kuleli Bandosu olmak üzere tüm öğrenciler, tüfekli hareketler, yer hareketleri, barfiks vb. Vaniköy’den vapura binilirdi. Kuzguncuk’ta vapur Paşa Baba’nın yalisına yanaşır, öğrenciler hep bir ağızdan “Ya ya ya, şa şa şa, Paşa Baba çok yaşa!” biye bağırır, Paşa Baba balkona çıkar hepsini selamlardı. Kabataş İskelesi’nden İnönü Stadyumu’na tüm öğrenciler, tüfek omuzda, önde bando, Kuleli Marşı eşliğinde, üçerli kolda, uygun adımla yürürken polis trafiği durdurur, kaldırımlarda toplanan halk alkışlar, stadyuma girişte, daha sonra spor hareketlerinde trübünleri dolduran binlerce yurttaş, anneler, babalar, yarın vatani koruyacak olan askeri öğrencileri “Yaşa! Varol!” sesleriyle alkışlar, yer gök çığlıkları inlerdi. Vapurda yenen kumanya çoğunlukla kuru köfte, haşlanmış yumurta, domates, ekmek, ayran olurdu. Vapur Kadıköy rıhtımına yanaşır, öğleden sonra aynı hareketler, aynı coşku Fenerbahçe Stadyumu’nda sürerdi.

Yıl sonunda sılaya gitmeden önce yirmi gün kamp yapılırdı. Okulun arkasındaki sırtlarda yanaşık düzen hareketleri, manga düzeyinde düşmana yaklaşma ve vuruşma öğretilir, dinlenmelerde tüfek çattıktan ve gölgelik bir yerde oturduktan sonra hemen herkes Kandilli Kız Lisesi’nin pencerelerine bakardı, acaba orada bir kız var mı? Acaba o kız çok güzel mi?

Eğitim bitince, bu kez, hafif yokuş aşağı olan yoldan, önce adi adımla yürünür, okula yaklaşınca başlarındaki subayın komutuyla kıt’a durur, aralık alınır, kollar öndeki arkadaşın omuzuna uzatılarak mesafeler düzeltilir, komutla (tüfek omuza) yapılır, bu kez daha sert verilen (Kuleli Marşı’yla uygun adım marşı!) komutuyla sol ayakla başlayan Rap! Rap! ses çıkaran adımlarla okula doğru yürünür, her yer bu marşın keskin nağmeleriyle inler, yakın mahalledeki evlerinden çıkan kadınlar, kızlar, çocuklar alkışlar, ihtiyarlar ellerini açıp dua ederlerdi.

Deniz senin toprak senin gök senin,

Zafer olsun en mukaddes emelin.

Çağlayanlar gibi köpür arşa taş,

(51)

Ufuklarda yüksel, şahikalar aş, arşa taş,

Ey! Şerefli yuva, şanlı yuva, Kuleli

Hedefindir bütün cihan, ileri!

(...)

Otobüs Beşiktaş'a gelmişti, kapılar açılmış, herkes iniyordu. Albay Ahmet daldığı anılarından uyandı, çevresine baktı, son olaylardan sonra Kuleli Askeri Lisesi süresiz olarak kapatılmıştı, artık orada toplan borusu, yat borusu hiçbir zaman çılmayacaktı.

Otobüsten en sonra inecekti, biraz bekledi, başını önüne eğdi, gözyaşları görünmesin diye...

=====

AKBULUT

HİKMET KURTER

Onu orada, o halde, öylecene yüzüstü bırakıp yürüdüm, gittim. Yürüyüp gidebildim. Ben bunu ona nasıl yapabildim?.. İşte böyle en keskin virajlarda, en sarp, engebeli yollarda sınanıyor insan.

Sıcak bir temmuz günü anne sütünden, anne sıcaklığından ayırarak henüz bir haftalıkken getirmiştik onu evimize. Günlerce ağlamış, miyavlamış, annesini arayıp durmuştu. Tek ağlamasını kessin diye onu yatağıma bile almıştık.

Kimden mi söz ediyorum?.. Akbulut'tan... Gözlerinin biri mavi, öteki sarı renkte, bembeyaz bir erkek Ankara kedisi olan Akbulut'tan.

"Akbulut diye isim mi olur? Bulutlar zaten beyazdır." diyenler çıktıkça,

"Öyle demeyin." diyorduk. "Bulutun karası da vardır, beyazı da ...Hem beğenseniz de beğenmeseniz de bizim kedimizin adı, Akbulut işte!"

Küçüklüğünde nasıl da sevimli, nasıl da oyuncuydu kerata. Evin içinde hoplayıp zıplayışını, bir ipin, makaranın, topun peşinden koşturuşunu görmeliydiniz!

Biz de biricik kedimizi mutlu edebilmek için hoş kokulu sabunlarla yıkamaya, tertemiz havlularla kurulamaya kalkıyorduk, ama bizimki suyla yıkanmaktan çok tüylerini yalayarak temizlemekten hoşlanıyordu.

Karı koca ikimiz de çalışıyorduk. Sabahları işe gitmeden önce Akbulut'u, yemeğini, suyunu, tuvalet kumunu bıraktığımız balkona kilitliyorduk. Böyle yapmazsak evde ne tırnaklarını geçirmediği bir koltuk ne çıkılmadık bir dolap ne de açılmadık bir kapı bırakıyordu. Akşam iş dönüşü üçümüz gene birlikte oluyorduk. Önceleri sebzeli ciğer tabağını silip süpürürken sonraları ciğerini yiyip sebzelerini tabakta bırakır olmuştı.

Akbulut evden hiç dışarı çıkmamıştı. Artık evin dışındaki dünyayı da tanınması, öteki kedilerle hatta köpeklerle bir arada yaşamayı öğrenmesi gerekiyordu.

Bir gün onu sokağa indirebilmek amacıyla kucağıma aldım. Niyetimi anlar anlamaz çığıltı bastı, ısırmaya, tırnaklarını batırmaya başladı. Ama kararlılığım karşısında pes etmek zorunda kaldı. Sokağa indiğimizde korkuyla bir köşeyi sindi. Az sonra yanına yaklaşan bir kediyle koklaşarak tanışıp arkadaş oldu. Daha sonraki günlerde dış dünyaya iyiden iyiye alıştı. Artık kendi başına sokağa çıkabiliyordu.

Ev kedisi, muhallebi çocuğu Akbulut ne zaman dışarı çıksa sokak kedilerinden dayak yiyor, yüzü çizik, tırmık içinde eve geri dönüyordu.

Bir süre sonra pençelerini kullanmayı, kendini korumayı öğrenince pataklanmaktan kurtuldu.

Akbulut yalnızca kavgaya etmeyi değil, sokaklarda yaşayan kediler gibi çöp karıştırmayı da öğrenmişti. Bir gün eve döndüğünde kusmaya başladı. Gene çöp karıştırmış, bulduğu yiyecek artıklarını gövdeye indirmişti. Evde kendisine sunduğumuz taze pişmiş sebzeli ciğerlere alışık midesi, çöpteki bayat, bozuk yiyeceklerden hasta olmuştu.

Ankara cinsi kedimizi kısa bir tatile çıkarken bir yakınımızın evine bırakmıştık.

O yakınımız da Akbulut'un evin kömürlüğünde yaşamasını uygun görmüştü.

Geri almaya gittiğimizde bembeyaz tüyleri kömür tozuna bulanmış, bitkin bir halde bulduk Akbulut'u. Burnunun üzerinde de hâlâ kanayan kocaman bir yara vardı. Kedilerin yaptığı bir iş olamazdı bu. İki ayaklı bir yaratığın, bir insan taslağının tekmelerinden bu hale gelmişti. Zavalılık aylarca uykusundan korkuyla sıçrayarak uyandı.

Sonunda Akbulut'un ergenlik dönemi geldi, çattı. O, bir Ankara kedisiydi. Öyle uluorta her dişi kediyle düşüp kalkamazdı. Sokak kedilerine yüz veremezdi. Kendi soyuna, türüne uygun kedilerle birlikte olabilirdi ancak. Öyle birini buldu da...

Ana caddeye açılan sokaklardan birindeki bir evde yaşayan bembeyaz bir Ankara kedisine aşık olmuştu. Karşılıksız bir aşk da değildi. Ama sahipleri dişi kediyi evden dışarı salmıyor, en fazla balkona çıkmasına izin veriyorlardı.

Bizim oğlan evin karşısına geçiyor, hanımefendi de balkona kuruluyor, sessizce birbirleriyle bakışıp duruyorlardı.

Artık kirloş bir kediydi Akbulut. Biz onu ne kadar yıkayıp paklasak da, o sokağa çıkar çıkmaz kendini kirletmenin bir yolunu buluyordu.

Gene bir temmuz günü sabah erkenden işe gidiyordum. Ana caddeye varmama az kala yol ortasında beyaz bir kedi ölüsü gördüm. Onu öylecene yerde bırakmaya gönlüm razı olmadı. Bütün gün gelip geçecek arabalar zavalılığın pöstekisini çıkaracaklardı. Kediciği yerden aldım, yol kenarındaki çöp tenekesinin üzerine bıraktım. İşte o an, donup kaldım. Bu bizim Akbulut'tu. Bizim kedimiz Akbulut. Kulağındaki kara kirden tanımıştım onu.

Biricik kedimiz ezilmiş, onu yol ortasında bulmuş, ölüsünü bir çöp tenekesinin üzerine koymuş, başında şaşkın şaşkın, üzüncüle dikiliyordum.

Birkaç dakika sonra ana cadde üzerinde bir servis aracı duracak, beni alıp işime götürecekti.

Bir ikilem içinde kıvranıyordum. İşe mi gitmeliydim, yoksa kedimizle mi ilgilenmeliydim?.. Yüreğim Akbulut'la kal diyordu, aklım, mantığım ise işine git!

Zor zamanlarda akıl devreye giriyor, çıkarlar ön plana çıkıyordu.

Ertesi gün, "Kedim ezildiği için dün işe gelemedim." demek işyeri kurallarıyla ne denli bağdaşır, ne denli kabul görebilirdi?

Onu orada, o halde, öylecene yüzüstü bırakıp servis aracına doğru yürüdüm, gittim.

Akbulut'un başına ne geldiyse, bütün Ankara kedileri gibi, sağır oluşundan gelmişti. Kulakları duymadığı için fark edemediği, sesinden ürküp kaçamadığı bir arabanın tekerlekleri altında can vermişti.

Akbulut'u ezeni bir görmüş olsaydım, hemen arabasının önüne geçip,

"Yaptığını beğendin mi?.. Bir cana kıydın, bir cana!" diye yüzüne haykırabilmiş olsaydım, acaba bana nasıl karşılık verirdi?.. Belki,

"Amma da uzun ettin be arkadaşım!.. Ölen alt tarafı bir kedi değil mi?.. Hem sen bu arabanın değerini biliyor musun?.. Bilmediğin anlaşıyor. Bak, işte görüyorsun, kedinin kanı tekerleklerden kaportaya sıçramış. Bunu temizletmek için cebimden kaç paranın çıkacağından haberin var mı senin?" diyebilirdi... Demeyebilirdi de... Belki de,

“Çok, çok üzgünüm. Benim de evde bir kedim var. Aynı şey onun başına gelse ben de kim bilir nasıl karalar bağlarım.” sözleri dökülüverirdi ağzından.

Ölümünü on beş gün gizledim, sakladım eşimden. Estek köstek birtakım şeyler söyledim, uydurdum. Akbulut’un yolunu gözleyen, eve dönmesini bekleyen eşim,

“O güzelim kediyi kaçırmış olmasınlar sakın? diyordu.

“Aklına kötü şeyler getirme.” diyordum. “Öyle olsa bile, Akbulut bir şekilde ellerinden kurtulur, bize geri döner.” “Ah, bir gelse, bir dönsün!.. İsterse gene dolapları karıştırsın, gene tırnaklarıyla koltuklarımızı paralasın, gene önüne koyduğumuz sebzeli ciğerin ciğerlerini yiyip sebzelerini bıraksın... Hiç, ama hiç kızmayacağım, bütün yaramazlıklarını sineye çekeceğim! Yeter ki gelsin, dönsün!..

Gerçeği öğrendikten sonra eşim günlerce kendine gelememi, ağladı, dövündü... Akbulut’un yasını tuttu.

Aradan bunca zaman geçti. Akbulut’u anımsadıkça bizi en çok hüznlendiren şey, o beyaz tüylü dişiye ulaşamadan, geriye aynı kendisi gibi bir gözü mavi, bir gözü bal rengi bembeyaz, mini mini kedi yavruları bırakamadan bu dünyadan göçüp gitmesiydi.

=====